

Caleidoscoop: onderwijsmobiliteit Nederland-Vlaanderen

Over Vlaamse boekhouders, Hollandse kooplui en grenslanders

1. Inleiding
2. Vrij verkeer van personen: asymmetrisch
3. Nederlands-Vlaamse damesakkoorden en Limburgse herenakkoorden
4. Nederlands-Vlaamse onderwijsinstellingen: steeds minder succesvol
5. Vrij verkeer van personen in het onderwijs: moeilijk te meten
6. Mobiliteit leerlingen, studenten, volwassenen en leraren
 - 6.1 Mobiliteit van leerlingen
 - 6.2 Mobiliteit van studenten
 - 6.3 Mobiliteit van volwassenen
 - 6.4 Mobiliteit van leraren
7. Wederzijdse erkenning van Vlaamse en Nederlandse diploma's
 - 7.1 Algemene wederzijdse erkenning van diploma's: succesvol
 - 7.2 Wederzijdse erkenning lerarendiploma's: nauwelijks problemen
8. Stimulansen, belemmeringen, valkuilen onderwijsmobiliteit
 - 8.1 Grensoverschrijdend interregionaal vervoer: boemelen
 - 8.2 Belastingverdrag Nederland-België: anomalie voor leraren
 - 8.3 Gelijkijdig en volgtijdig over de grens werken: complex voor iedereen
 - 8.4 Verschil in arbeidsvoorwaarden Nederland-Vlaanderen: (on)vergelijkbaar?
 - 8.5 Werkende studenten: spookrijders
 - 8.6 Scholingsbudgetten en opleidingscheques over de grens: onbenutte kansen mogelijkheden
 - 8.7 Arbeidsmarktinformatie voor leraren: rode loper?
 - 8.8 Leerplicht Nederland-Vlaanderen: geen belemmering
 - 8.9 Beeldvorming over het onderwijs bij de burens: groener gras?
 - 8.10 Kinderopvang en kleuteronderwijs over de grens: goedkoper in Vlaanderen
 - 8.11 Leerlingen-, volwassenen- en studentenmobiliteit: rode loper vanuit Vlaanderen
 - 8.12 Studentenmobiliteit: goed(koper) in Vlaanderen
9. Onderwijskosten ouders en studenten
10. Onderlinge verrekening van onderwijskosten
11. Epiloog

Caleidoscoop: onderwijsmobiliteit Nederland-Vlaanderen

Over Vlaamse boekhouders, Hollandse kooplui en grenslanders

Ger Essers¹

1. Inleiding

De Nederlandse liberale politicus Johan Rudolf Thorbecke werd in 1825 als buitengewoon hoogleraar in de Europese geschiedenis, internationale betrekkingen en statistiek aan de Universiteit Gent benoemd. Als gevolg van de Belgische revolutie in 1830 moest hij de stad verlaten. De huidige socialistische Belgische minister van Volksgezondheid en Sociale Zaken Frank Vandenbroucke werd in 2015 benoemd tot hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. De voormalige sociaalliberale Nederlandse minister van onderwijs en cultuur Ingrid van Engelshoven volgde van 1978 tot 1984 secundair onderwijs aan het Heilig Grafinstituut Turnhout (België)². Thorbecke moest België verlaten, omdat er een staatsgrens getrokken werd tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. Frank Vandenbroucke was korte tijd grensarbeider in Nederland. Ingrid van Engelshoven is een atypische arbeidsmigrant. Dit zijn slechts drie voorbeelden van prominente politici, die over de grens doceerden of studeerden.

Er wordt al eens beweerd dat 'geen twee landen ter wereld met een gedeelde grens én taal verschillen zo veel als Vlaanderen en Nederland'³. De verschillen tussen de beide onderwijsstelsels zijn eveneens groot⁴. Over de verschillen en overeenkomsten tussen Nederland en Vlaanderen gaat dit artikel niet. Het gaat in dit artikel over leerlingen, studenten en leraren, die over de grens onderwijs volgen en/of onderwijs geven. Dit artikel kan gezien worden als een vervolg en uitbreiding op de in 1998 verschenen studie 'Is het gras aan de overkant altijd groener?' en het in 2016 gedane onderzoek 'De kracht van België'⁵. Naast de leerlingenmobiliteit, onderzocht in deze studies, wordt er in dit artikel ook aandacht besteed aan de studenten-, volwassenen- en lerarenmobiliteit. Na een korte beschrijving van de 'gemeenschappelijke' Nederland-Vlaamse onderwijsinstellingen, wordt de mobiliteit van leerlingen, studenten en leraren in kwantitatieve zin beschreven. Daarna wordt er aandacht besteed aan de wederzijdse erkenning van diploma's, de stimulansen, belemmeringen en de valkuilen, die een rol spelen bij de onderwijsmobiliteit.

2. Vrij verkeer van personen: asymmetrisch

Het 'vrij verkeer van personen' wordt gewaarborgd door het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU). Er mag geen onderscheid gemaakt worden tussen EU-burgers worden op grond van nationaliteit en op grond van woonplaats. Ook mag het 'vrij verkeer van personen' niet belemmerd worden. Hogere les- of collegegelden en een numerus fixus voor EU-burgers of voorrangregels voor eigen studenten zijn verboden. Het EU Hof van Justitie heeft een groot aantal belangrijke uitspraken gedaan over het vrij verkeer van studenten⁶. In het VwEU is verder opgenomen de Unie de mobiliteit van studenten en docenten moet bevorderen. Op bilateraal niveau is er het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland (CVN)⁷ en de GENT-akkoorden⁸, waarin werd afgesproken samen te werken op de gebieden van onderwijsinnovatie, gezamenlijk onderzoek naar mobiliteit van studenten enz. Het CNV en GENT-akkoorden zijn geschiedenis⁹. Er is tussen Nederland en Vlaanderen sprake van een grote mate van mobiliteit van leerlingen, studenten, volwassenen en leraren. De grens tussen Nederland en Vlaanderen is opener dan andere EU-binnengrenzen, omdat er geen verschil in taal is.

Tussen Nederland en Vlaanderen geldt het algemeen mobiliteitspatroon, dat gekenmerkt wordt door asymmetrische mobiliteitsstromen. De arbeidsmobiliteit, het kooptoerisme, de woonmobiliteit, de vervoersmobiliteit (OV) enz. zijn asymmetrisch. Er werken meer Belgen in Nederland dan omgekeerd. Ook verhuizen er meer Nederlanders naar Vlaanderen dan omgekeerd. Nederlanders tanken in Vlaanderen en niet omgekeerd enz. Voor de onderwijsmobiliteit is dit niet anders. Er is in grensoverschrijdende interacties er bijna nooit sprake van wederkerigheid.

De grensoverschrijdende mobiliteit wordt gestimuleerd door het verschil in lonen, les- en collegegelden, prijzen, goed grensoverschrijdend openbaar vervoer, huisvesting, grensoverschrijdende informatievoorziening, beeldvorming enz. De aanwezigheid/afwezigheid van werkgelegenheid, aantrekkelijke (onderwijs)voorzieningen op korte afstand 'net over de grens' stimuleert de mobiliteit. De interregionale mobiliteit is ook geografisch bepaald. Tussen beide perifere Limburgers is er een ander mobiliteitspatroon dan tussen Zeeuws Vlaanderen en Oost-Vlaanderen. Ook speelt de verstedelijking een rol. De aantrekkingskracht van aan de grens gelegen steden is groot.

De 'open binnengrenzen' in combinatie een gemeenschappelijke taal zijn in beginsel een zegen voor de burgers in de perifeer gelegen grensregio's. De voordelen van de gemeenschappelijke taal worden vaak tenietgedaan door de nadelen van de staatsgrens alwaar opeengestapelde Nederlandse en Belgische c.q. Vlaamse wetten en regelingen een bureaucratische gordijn vormen tussen Nederland en Vlaanderen. Met valkuilen en hiaten. Met voor- en nadelen. Daar waar de taalgrens samenvalt met een staatsgrens, te weten: tussen Nederlands-Limburg en Nordrhein-Westfalen c.q. Wallonië is de onderwijsmobiliteit in het lager en secundair onderwijs zeer minimaal.

De arbeidsmarkten in de Nederlands-Vlaamse grensregio's zijn in beperkte mate met elkaar verbonden. Het aantal werknemers, dat over de grens werkt, is tamelijk gering¹⁰. Als er gekozen kan worden voor een woon-werkafstand van 60 km in eigen land of woon-werkafstand van 20 km over de grens, dan kiest men meestal voor het eigen land. In grensregio's, is de arbeidsmarktradius altijd beperkt tot 180 graden. Dit geldt ook voor de onderwijsmobiliteit. De mobiliteit is ook sociaalpsychologisch en historisch bepaald. De oriëntatie van de inwoners van de Nederlands-Vlaamse grensregio's is sterk gericht op de Vlaamse Ruit of op de Hollandse Randstad. In het studie- en beroepskeuzeprocess is de nationale oriëntatie welhaast vanzelfsprekend.

De verschillen in sociale, fiscale en onderwijswetgeving worden, als men in het ene land woont en in het andere land werkt, studeert enz., 'overbrugd' door Europese wet- en regelgeving en bilaterale belastingverdragen. Ondanks steeds verdergaande Europese integratie met de 'onbegrensde' mogelijkheid voor wat betreft het 'vrij verkeer van personen', groeit de kloof tussen Nederlands-Vlaamse perifere grensregio's en de nationale economische centra¹¹. De centrum-periferie tegenstelling neemt niet af. De grens tussen Nederland en Vlaanderen zit ook in het hoofd van mensen. Met name is dit het geval bij bestuurders, ambtenaren, politici en onderwijsprofessionals, die vaak niet in staat zijn om los te komen van de hun eigen nationale wet- en regelgeving. Hun nationale vanzelfsprekendheid (vaak zelfgenoegzaamheid) is groot en belemmert 'het vrij verkeer van personen'. Het besef dat perifere grensregio's elkaar nodig hebben is wel aanwezig bij vele politici, doch het lukt hen niet om daadwerkelijk grensoverschrijdend te handelen. Het feit dat in grensregio's vaak nationaler c.q. lokaler gestemd wordt dan in niet-grensregio's is veelzeggend. De in België wonende Nederlanders resp. in Nederland wonende Belgen mogen overigens niet stemmen voor provincieraden, Tweede Kamer, Vlaams parlement enz. Dit bevordert hun integratie niet.

De grensoverschrijdende samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen is sterk geëconomiseerd. De grensoverschrijdende samenwerking wordt gezien als een verdienmodel¹². Ook door de burgers. Het bewustzijn dat er over de grens sprake is van een andere samenleving c.q. cultuur, waar men veel van elkaar kan leren, wordt onderschat. Gelukkig zijn er vaak grensoverschrijdende tweetallen, die met enthousiame trachten de grenzen te overbruggen.

3. Nederlands-Vlaamse damesakkoorden en Limburgse herenakkoorden

In de jaren '80 en '90 bleek de studentenmobiliteit tussen Vlaanderen en Nederland toe te nemen. Daarom is er in 1991 tussen de toenmalige onderwijsministers Ritzen en Coens het 'herenakkoord betreffende de toegankelijkheid van leerlingen en studenten tot de wederzijdse onderwijsystemen' overeengekomen. Dat leidde tot de zgn. GENT-akkoorden. GENT staat voor het 'Gehele Europese Nederlandse Taalgebied'. Deze samenwerking bloeide tot ca. 2003.

De gouverneurs van beide provincies Limburgen, die na een vechtscheiding van 9 jaar in 1839 alsnog gescheiden werden, sloten in 2008 een herenakkoord. In de zgn. Limburg Charter (Oost-West, Limburg Best) van de gouverneurs Leon Frissen en Steve Stevaert wordt gesteld 'dat van samenwerking op onderwijsbeleid tussen de twee Limburgen nog amper sprake is'. Men klaagt dat de nationale regels tot een rug tegen rug beleid leiden. Nochtans zijn volgens de gouverneurs 'de beide Limburgen met een groot aanbod van school- en opleidingsvoorzieningen en lage schooluitval, dé regio bij uitstek waar alternatieven steeds weer voor handen zijn en waar de gemeenschappelijke Limburgse identiteit weer inhoud en vorm kan krijgen'. Mooie woorden destijds in 2008. In 2021 liggen beide provincies Limburg niet met de ruggen tegen elkaar, doch met de ruggen naar elkaar¹³.

Acht jaar na de Limburg Charter werd het 2016 het zgn. 'damesakkoord' tussen de ministers Hilde Crevits en Jet Bussemaker ondertekend¹⁴. Zij stellen dat 'Vlaanderen en Nederland processen van internationalisering, grensoverschrijdende samenwerking en inkomende en uitgaande mobiliteit in de eerste plaats zien als kansen voor zowel het Vlaamse als het Nederlandse onderwijs'. De beide ministers waren van mening dat 'die kansen zoveel mogelijk samen genomen moeten worden, op het politiek en op het ambtelijke niveau, maar in het bijzonder ook op het niveau van de onderwijsinstellingen zelf en van leerlingen, studenten en docenten individueel'. Mooie woorden van de beide ministers.

In 2018 hebben de onderwijsministers Hilde Crevits en de 'Nederbelgische' Ingrid van Engelshoven¹⁵ opnieuw overlegd. De nieuwe afspraken hadden jammer genoeg géén betrekking op de samenwerking van scholen, uitwisseling van leerlingen, leraren enz.¹⁶. In 2000 vond er een onderzoek plaats met als titel: 'Nederland en België in beeld: wat weten, denken en vinden jongeren in België en Nederland van elkaars landen en bevolkingen'¹⁷. De onderzoeksresultaten waren niet al te positief. In 2019 sprak de Nederland-Limburgse staatssecretaris Knops uit: 'Ik maak me zorgen over het gebrek aan kennis van elkaar over de grenzen. Daar moet verandering in komen. Om taal- en cultuurverschillen te verkleinen, maken we jongerenevenementen mogelijk.....En het begint bij de nieuwe generatie'¹⁸. Er is inderdaad een groot gebrek aan kennis van elkaar. Ook dit is asymmetrisch. Er sprake van 'een merkwaardig gebrek aan kennis van het Zuiden in het Noorden'¹⁹.

4. Nederlands-Vlaamse onderwijsinstellingen: steeds minder succesvol

De Vlaamse en Nederlandse onderwijsstelsels zijn sterk gereguleerd c.q. gesubsidieerd door de nationale overheden. Er zijn vijf bilaterale onderwijsinstellingen tussen Nederland en Vlaanderen, te weten: de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)²⁰, de Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland (NOB)²¹, de Nederlandse Taalunie, de Transnationale Universiteit Limburg en de Open Universiteit. Nederland en Vlaanderen zijn samen verantwoordelijk voor deze 'bilaterale' instellingen. Het is de vraag hoe succesvol deze onderwijsinstellingen zijn of beter gezegd waren²²?

- De NVAO wordt door het onderwijsveld als technocratisch ervaren en er is een (pijnlijke) scheiding op komst. De cultuurverschillen binnen de NVAO bleken te groot, er was onmin over geld en de stelsels voor kwaliteitszorg zijn te veel uit elkaar gaan lopen²³.
- De NOB wordt gefinancierd door Nederland. De Vlaamse kinderen in het buitenland worden 'gratis' tot de ca. 200 Nederlandse scholen in het buitenland toegelaten. Dit in ruil voor het feit dat tienduizenden of zelfs meer Nederlandse studenten gratis in Vlaanderen komen studeren met een zeer hoge kost voor Vlaanderen²⁴.
- Succesvoller is de Nederlandse Taalunie. Doch deze is vooral actief buiten Nederland en Vlaanderen. Vlaanderen is de drijvende kracht achter de Taalunie. Recentelijk klaagde Minister-president Jan Jambon over de inzet van Nederland: 'Het is aan ons om samen met de mensen van de Taalunie de Nederlandse collega's ervan te overtuigen hoe belangrijk die Taalunie is. Voor ons is die gedeelde Nederlandse taal bijzonder belangrijk, cultureel en economisch. Maar diezelfde gevoeligheid - dat mogen we altijd ondervinden - leeft niet in Nederland'²⁵.
- In 2001 werd de Transnationale Universiteit Limburg (TUL) zijnde 'één universiteit met een thuisbasis in twee landen' opgericht. Een grensoverschrijdende universiteit, dat lijkt een unicum²⁶. De rector van de Universiteit Hasselt Bernard Vanheusden beschouwt de TUL beide Limburgen 'louter als een juridisch

vehikel dat het mogelijk maakt nauw samen te werken. We bieden verschillende opleidingen samen aan. Maar we moeten er eerlijk in zijn dat de oorspronkelijke ambitie één universiteit te vormen er niet meer is²⁷.

- De Open Universiteit in Heerlen profileert zich als 'dé deeltijduniversiteit van Nederland en Vlaanderen'. De financiering vindt grotendeels plaats door Nederland. Vlaanderen bekostigt alleen de zes in Vlaanderen gelegen OU-studiecentra²⁸. Het aantal Vlaamse studenten (ca. 1.130) groeit minder dan het aantal Nederlands studenten. Merkwaardig is dat er niemand uit Vlaanderen in de Raad van Toezicht zit. De huidige rector magnificus Theo Bastiaens verbaast zich er over dat Vlaanderen en Nederland één taalgebied zijn en dat de cultuur op vele vlakken toch heel verschillend is²⁹. Inderdaad, doch verschillen zijn er om te overbruggen.

Het omgaan met én het benutten van de verschillen tussen Nederland en Vlaanderen wordt ervaren én geleerd in situaties waarin er sprake is van onderwijsmobiliteit. Lesgeven in het buurland, onderwijs volgen in het buurland, uitwisseling van leraren en leerlingen draagt bij aan de sociaal-culturele verrijking van Vlamingen en Nederlanders. Meer dan de bovengenoemde kwakkelende instellingen en de goed bedoelde heren- en damesakkoorden.

5. Vrij verkeer van personen in het onderwijs: moeilijk te meten

Bij het meten van de omvang van onderwijsmobiliteit tussen Nederland en Vlaanderen doen zich problemen voor. Wanneer de zoon van een naar Zeeland verhuisd Belgisch gezin in Antwerpen (B) gaat studeren, is er dan is er sprake van atypische onderwijsmobiliteit. Het is een inwoner van Nederland met de Belgische nationaliteit, die terug gaat of blijft studeren in Vlaanderen. Deze mobiliteit is niet vergelijkbaar met de in Zwolle (NL) wonende Nederlandse student, die als grensstudent in Antwerpen gaat studeren. En hoe registreren we de onderwijsmobiliteit van een kind uit een gemengd huwelijk met de Nederlands-Belgisch nationaliteit, dat in Zeeuws Vlaanderen woont en onderwijs volgt in Vlaanderen³⁰?

Er zijn veel Nederlanders naar Vlaanderen verhuisd. Wanneer de dochter van een Nederlands gezin, wonend in Maasmechelen (B) om de hoek in Hasselt (B) gaat studeren, dan is dit volstrekt logisch (sociale inburgering). Deze situatie is niet te vergelijken met de situatie van een Nederlands gezin dat in Sittard-Geleen woont en waarvan de zoon ook in Hasselt (B) studeert. Dat is een echte grensstudent. Soms is er ook sprake van kinderen c.q. studenten uit gemengde huwelijken³¹. En wat te denken van een grensarbeidster, die haar kind meeneemt naar een kleuterschool in haar werkland of in de avonden een scholingscursus volgt in haar werkland in plaats van haar woonland.

Cijfers op basis van de nationaliteit, zonder rekening te houden met de woonplaats, geven geen goed beeld van de onderwijsmobiliteit. In de statistiek worden Belgen en geen Vlamingen geregistreerd. Het verzamelen van data is nogal ingewikkeld. Vaak wordt de nationaliteit niet geregistreerd. En worden Belgische diploma's geregistreerd in plaats van Vlaamse diploma's. En is een Nederlander met Vlaamse onderwijsdiploma's eigenlijk geen Vlaamse leraar? Ook moet men een onderscheid maken tussen Nederlanders, die in Vlaanderen wonen en Nederlanders, die in Nederland wonen. Voormalig Vlaams minister Frank Vandenbroucke stelde in 2006 'dat van 2/3 van de in Vlaanderen studerende Nederlandse kinderen ook de ouders in België wonen'³². Een andere bron vermeldt dat het percentage Nederlandse leerlingen dat de grens oversteekt om in Vlaanderen onderwijs te volgen 38% bedraagt van de totale Nederlandse onderwijsparticipatie in Vlaanderen³³. Uit de meest actuele informatie blijkt dat in 2020 slechts 14% van de Nederlandse kinderen in het Vlaamse kleuter, lager en secundair onderwijs in Nederland woonde³⁴. Dus meer dan 80% woonde in Vlaanderen.

6. Mobiliteit leerlingen, studenten, volwassenen en leraren

6.1 Mobiliteit van leerlingen

a. Vanuit Nederland naar Vlaanderen

In 2020 bezochten 33.133 Nederlandse leerlingen een Vlaamse kleuter-, lager- en secundair onderwijs volgden. Slechts 14% van de leerlingen woonde in Nederland. De onderwijsmobiliteit vanuit Nederland naar Vlaanderen voor het kleuteronderwijs bedroeg in 2020: 683, het lager onderwijs: 977 en het secundair onderwijs: 3.086 grensleerlingen. In zijn totaliteit 4.746 grensleerlingen. In 2015 waren er nog 5.911 grensleerlingen.

b. Vanuit Vlaanderen naar Nederland

De onderwijsmobiliteit vanuit Vlaanderen in het Nederlands secundair onderwijs is relatief stabiel, te weten: ca. 600 in de periode 2016 t/m 2020³⁵. Het onduidelijk of dit alleen Vlaamse leerlingen zijn. Bij deze groep zouden ook (veel) Nederlandse leerlingen kunnen zijn, waarvan de ouders naar Vlaanderen zijn verhuisd. Het aantal leerplichtige leerlingen, dat in Vlaanderen woont en onderwijs in Nederland volgt, was in de periode 2016-2019: 923 (2017) , 923(2018) en 819 (2019). Deze mobiliteit vindt voor meer dan 95% plaats vanuit de Vlaamse grensgemeenten met Nederland³⁶.

c. Wereldwijd Nederlands(talig) onderwijs

Er waren in 2017 143 Nederlandse onderwijsinstellingen in het verre buitenland (NOB) alwaar 1.260 Belgische kinderen onderwijs volgden. Daarnaast zijn waren er 1.611 leerlingen, die Nederlands onderwijs volgen via een Nederlandstalige afdeling van een Europese School. In zijn totaliteit waren er ca. 1.850 Belgische kinderen, die onderwijs ten financiële laste van Nederland volgden³⁷. In het schooljaar 2020-2021 volgen 12.775 leerlingen onderwijs. Ca. 11% dat wil zeggen: 1.400 waren Vlaamse leerlingen³⁸.

d. Conclusie

Er is, ook als men rekening houdt met de Vlaamse leerlingen bij de Nederlandse scholen in het buitenland (NOB), sprake is van asymmetrische onderwijsmobiliteit in het primair en secundair onderwijs vanuit Nederland naar Vlaanderen. Deze mobiliteit is vooral interregionale mobiliteit tussen de grensprovincies. Van het totale aantal grensleerlingen (incl. expatkinderen) bekostigt Vlaanderen ca. 2.5 keer zoveel dan Nederland.

6.2 Mobiliteit van studenten

Bij studenten is er zowel sprake van interregionale onderwijsmobiliteit als van transnationale onderwijsmobiliteit. Bij dit laatste gaat het om studenten, die niet elke dag terugkeren naar hun woonland.

a. Vanuit Nederland naar Vlaanderen

Het aantal Nederlandse studenten in Vlaanderen steeg in 2014 van 6.583 studenten naar 7.780 in 2020, te weten: 4.258 hogeschoolstudenten en 3.622 universitaire studenten. Het aantal Nederlandse studenten was in de periode 2014 tot 2020 3,3 +/- 0,2% van het totale aantal studenten in Vlaanderen. Deze groei vond niet alleen plaats bij Nederlandse doch ook bij Chinese, Duitse, Franse studenten.

De vraag is wat Nederlandse studenten zijn? Zijn dat de kinderen van Nederlanders, die vaak al jarenlang in Vlaanderen wonen en geïntegreerd zijn (zgn. Nederbelgen) of zijn het Nederlanders, die vanuit Nederland doelbewust in Vlaanderen komen studeren (grensstudenten). Van de 7.780 Nederlandse studenten in Vlaanderen zijn er 1.141 Nederlanders die niet wonen in Vlaanderen en 4.199 Nederlandse studenten die wel wonen in Vlaanderen. Van 2.450 Nederlandse studenten is de woonplaats onbekend. Wellicht is het aantal Nederlandse grensstudenten minder dan 7.780³⁹. Voor Nederlandse studenten is Vlaanderen een buitenlandse toplocatie. De twaalf meest favoriete buitenlandse universiteiten en hogescholen voor Nederlandse studenten, waren allemaal gelegen in Vlaanderen⁴⁰.

b. Vanuit Vlaanderen naar Nederland

Er studeerden in 2019 ca. 3.620 Belgen in Nederland in 2018-2019⁴¹. Alleen al aan de Maastricht University stonden ca. 1.500 Belgen (waarvan ca 85% Vlamingen) ingeschreven. Het aantal Vlaamse studenten in Nederland bedraagt wellicht ca. 85% van 3.620 of te wel 3.080.

c. Mobiliteit tussen beide Limburgen

Dan de Limburgse studentenmobiliteit in het hogeschoolonderwijs. In Hasselt (B) studeren er aan Hogeschool PXL 179, Hogeschool UCLL 225 en aan de Universiteit Hasselt 129 Nederlandse studenten. Tot deze Nederlanders worden ook de in België wonende Nederlanders gerekend. Bij LUCA School of Arts op Campus (C-Mine Genk) studeren 50 Nederlanders. In Nederlands Limburg studeren er aan Zuyd Hogeschool 234 (2019), aan Hogeschool Fontys 317 (2019) en aan de Universiteit Maastricht 1.523 Belgische studenten (2019-2020)⁴². Bij de Open Universiteit in Heerlen zijn 1.129 Belgische studenten ingeschreven. Zij wonen veelal in België.

c. Conclusie

Vergelijkt men het aantal Vlamingen, dat in Nederland studeert - ca. 2.900 (2019) - met het aantal Nederlanders, dat in Vlaanderen studeert - ca. 7.780 (2019) - dan is dit in absolute aantallen gemeten op basis van nationaliteit en niet op woonplaats, een factor van 2.7.

6.3 Mobiliteit van volwassenen

a. Vanuit Nederlands-Limburg naar Belgisch-Limburg

Als het gaat om (bij)scholing en praktijkgerichte dag- en avondopleidingen, bedrijfsopleidingen, taalcursussen, fotografie enz. dan is de studentenstroom vanuit Nederlands-Limburg naar Belgisch-Limburg zeer groot. Bij PXL-SYNTRA Limburg met 6 campussen in Belgisch-Limburg, met vestigingen in Genk, Hasselt, Maaseik, Neerpelt, Tongeren en Westerlo, studeren ca. 8.500 cursisten. Ca. 10% is Nederlander. Met name de hypermoderne T2-campus in Genk is populair. Dat geldt ook voor het Provinciaal Centrum voor Volwassenenonderwijs met campussen in Maasmechelen, Hasselt, Voeren, Dilsen-Stokkem, Bilzen en Tongeren⁴³ en CURSA, een Belgisch-Limburgs netwerk van scholen met opleidingen in het volwassenenonderwijs in Limburg⁴⁴. Ook bevolken Nederlands-Limburgers in grote getale het Vlaamse deeltijds kunstonderwijs⁴⁵.

Verder leiden ook nog 35 Vlaamse bedrijven - als Nederlands erkend leerbedrijf- leerlingen c.q. studenten op, die een Nederlandse vmbo- of mbo-opleiding volgen⁴⁶. Interessant is dat de Nederlandse gemeente Stein haar vluchtelingen laat inburgeren door de Belgisch-Limburgse buurgemeente Maasmechelen. Ca. 5% (1.694) van de cursisten Nederlands Tweede Taal (NT2) in Belgisch-Limburg woont in Nederland. De Gemeente Stein denkt, dat de lessen in het Vlaamse volwassenenonderwijs, de vluchteling sneller klaarstomen voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Bovendien zijn de cursussen in België tien keer zo goedkoop vanwege de subsidiëring door de Vlaamse overheid⁴⁷.

b. Vanuit Belgisch-Limburg naar Nederlands-Limburg

De mobiliteit vanuit Belgisch-Limburg naar Nederlands-Limburg is zeer minimaal. Er zijn nauwelijks gegevens beschikbaar over het aantal Belgen, dat in Nederlands-Limburg volwassenenonderwijs volgt. Het aanbod in Nederlands-Limburg is schraal vergeleken met Belgisch-Limburg alwaar een omvangrijk en goed(koop) aanbod aan her-bij- en omscholing op korte afstand beschikbaar is⁴⁸.

c. Conclusie

Als het gaat om (bij)scholing en praktijkgerichte dag- en avondopleidingen, bedrijfsopleidingen, taalcursussen, fotografie enz. dan is de studentenstroom vanuit Nederlands-Limburg naar Belgisch-Limburg zeer groot. Het Vlaamse aanbod is gevarieerder, kortbij, goedkoop en goed. In Nederlands-Limburg is er sprake van een zeer beperkt en duur aanbod⁴⁹. Er is sprake van extreme asymmetrische onderwijsmobiliteit.

6.4 Mobiliteit van leraren

Mobiliteit van Nederland naar Vlaanderen

- Het aantal leraren met woonplaats in Nederland én lesgevend in Vlaanderen was in de periode 2015 t/m 2020 gemiddeld: 190. Met een uitschieter naar beneden in 2016: 175 en een uitschieter naar boven in 2018: 200. In 2019 zijn deze grensleraren vooral werkzaam in Antwerpen: 69, Limburg: 52 en Oost-Vlaanderen: 36⁵⁰. Aantal leerkrachten met de Nederlandse nationaliteit in het Vlaamse onderwijs bedraagt 815 (2020). In 2017 was dit 747⁵¹. Een aantal van deze Nederlandse leraren heeft een Vlaamse onderwijsbevoegdheid.

De verhouding tussen in Nederland wonende en in Vlaanderen wonende Nederlandse leraren in het Vlaams onderwijs is ca. 1 op 4.

- Dan het aantal Nederlandse lerarendiploma's, dat door het Vlaamse Ministerie van Onderwijs (AGODI) is erkend. Het aantal aanvragen voor professionele erkenning bedroeg: 57 (2018) resp. 52 (2019) en 52 (2020). Het aantal negatieve beslissingen was: 24 (2018) resp. 21 (2019) en 19 (2020). Van de positieve beslissingen werd een aantal diploma's gedeeltelijk erkend⁵².

Mobiliteit van Vlaanderen naar Nederland⁵³

- Het aantal onderwijsmedewerkers (administratie, leraren, hoogleraren, onderzoekers enz.) met woonplaats in België én werkend in Nederland bedraagt volgens het pensioenfonds voor overheid en onderwijs (ABP): 2.450 personen (2021)⁵⁴. Het is niet bekend welke nationaliteit deze in België wonende onderwijs-medewerkers hebben. Zeer waarschijnlijk wonen zij voor meer dan 95% in Vlaanderen. Gezien de woonmobiliteit van Nederland naar België en de aard van de werkzaamheden, zou het wel eens kunnen zijn dat van deze 2.450 onderwijsmedewerkers ca. 60 % Nederlanders zijn. Een zeer ruwe schatting leidt tot ca 1.000 in Nederland werkende Vlaamse onderwijsgeevenden. Van deze groepen werken ca. 500 leraren in het lager en secundair onderwijs. Dit zijn grenswerkers. Er is niet bekend hoeveel (verhuisde) Belgen er in het Nederlandse onderwijs werken.
- Dan het aantal Vlaamse lerarendiploma's dat door Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO NL) is erkend. Het aantal erkenningen was in de periode 2010 t/m. 2015: gemiddeld 53 en in de periode 2016 t/m. 2020: gemiddeld 125. Er is een duidelijke toename. Of deze personen ook daadwerkelijk in Nederland als leraar aan het werk zijn gegaan, is niet bekend. Ook is de nationaliteit niet bekend. Deze toename kan bijvoorbeeld veroorzaakt zijn doordat Nederlanders in Vlaanderen een lerarenopleiding hebben gevolgd en hun Vlaams diploma hebben laten erkennen om in Nederland te gaan werken⁵⁵. In de praktijk blijkt dat men al eens zonder erkenning werkt.
- Het aantal leden van de Nederlandse onderwijsvakbond CNV én Aob/FNV, dat in België woont en in Nederland werkt, bedraagt ca. 320 (2021). Dit zijn met name Nederlanders, die in Vlaanderen wonen. Veel Vlaamse grensleraren blijven lid van de Belgische vakbonden ACV/ABVV vanwege de uitstekende dienstverlening van hun Diensten Grensarbeiders. Bij een Nederlandorganisatiegraad van ca. 32% betekent dit, dat er ruwweg ca. 1.000 onderwijsmedewerkers zijn, die vanuit Vlaanderen in Nederland werken. Daarbij moet men leraren, die lid zijn van de Belgische vakbonden nog bij optellen.
- Er studeren 350 Belgische studenten 'education' in Nederland. Slechts 27 daarvan studeren voor leraar in het lager en secundair onderwijs. Circa honderd Belgische studenten studeren voor leraar in de culturele en kunstensector en 187 studenten volgen de studie 'Master Educational Needs'⁵⁶. Vanuit Nederland volgen 260 Nederlandse studenten een Vlaamse opleiding voor leraar in het kleuter- lager of secundair onderwijs. Bij de hogescholen in Hasselt en Antwerpen studeren ca. 175 Nederlandse studenten, waarvan er 113 in België wonen.

c. Conclusie

Er werken ruwweg 3 tot 4 keer zoveel Vlaamse onderwijsgeevenden als grenswerker in Nederland dan Nederlandse leraren als grensleraar in Vlaanderen. Het aantal door Nederland erkende Vlaamse onderwijsdiploma's is ruwweg 4 keer hoger dan het de Vlaanderen erkende Nederlandse onderwijsdiploma's. Er studeren ca. 4 keer zoveel Nederlanders voor leraar in het kleuter-, lager- en secundair onderwijs in Vlaanderen dan Belgen in Nederland.

7. Wederzijdse erkenning van Vlaamse en Nederlandse diploma's

7.1 Algemene wederzijdse erkenning van diploma's: succesvol

De Vlaamse en Nederlandse onderwijsstelsels verschillen uiteraard⁵⁷. Voor Nederlanders en Vlamingen, die over de grens willen werken en/of studeren, is er geen probleem als de diploma's wederzijds erkend worden. De rechtsgrondslag voor wederzijdse erkenning van de diploma's voor de beschermde c.q. gereguleerde beroepen is zijn Europese Richtlijnen⁵⁸. Het aantal beschermde beroepen in Vlaanderen en Nederland

bedraagt ca. 175 per land. Dankzij de Benelux zijn in 2018 de Nederlandse en Belgische diploma's in het hoger onderwijs wederzijds erkend⁵⁹. De meeste Nederlandse diploma's - uitgezonderd het middelbaar beroepsonderwijs - worden automatisch erkend in Vlaanderen. Voor deze diploma's hoeft men geen erkenningsprocedure op te starten bij NARIC, omdat de erkenning geregeld is in de wet⁶⁰. Door wie de Vlaamse diploma's in Nederland erkend worden, verschilt per diploma⁶¹.

De automatische wederzijdse erkenning van de diploma's in het middelbaar beroepsonderwijs (vakopleidingen 16-20 jaar) is nog niet geregeld. Voor deze sectoren heeft de Benelux gekozen voor de multilaterale aanpak. De wederzijdse erkenning van deze opleidingen wil men samen met NRW, Wallonië, Luxemburg en Nederland oplossen⁶². Er wordt o.a. gepleit voor 'utopische' bi-diplomerings. Deze goedbedoelde multinationale aanpak is echter een doodlopende weg.

Nederland en Vlaanderen constateren, dat er tussen beide landen niet of nauwelijks problemen worden gemeld die betrekking hebben op door de centrale overheden gegarandeerde of uitgereikte diploma's⁶³. Er doen zich slechts hier en daar (rest) problemen voor.⁶⁴ Bij werkgevers in de grensregio's doen zich weinig problemen voor als het gaat om diplomawaardering en erkenning van Nederlandse en Vlaamse diploma's. Het niet kennen is vaker een groter probleem dan niet erkennen van diploma's.

Een aantal Nederlandse erkenningsproblemen zijn door de Nederlandse rechter opgelost. Een door de Nederlandse rechter opgelost probleem betrof de wederzijdse erkenning van de cijferlijst van een Vlaams ASO-diploma. In kader van de loting voor de toelating tot de Nederlandse opleiding geneeskunde werden de behaalde eindexamencijfers van een Vlaams ASO-diploma niet gelijkgesteld aan de examencijfers van een Nederlandse VWO-diploma, waardoor de kans om ingeloot te worden aanzienlijk kleiner was. De Nederlandse rechter maakte een eind aan deze ongelijke behandeling van Vlaamse en Nederlandse cijferlijsten⁶⁵.

7.2 Wederzijdse erkenning lerarendiploma's: nauwelijks problemen

De wettelijke grondslag voor de erkenning van beroepskwalificaties is de Europese richtlijn 2005/36/EG. De onderwijsberoepen zijn beschermd c.q. gereguleerde beroepen. In Nederland is Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) verantwoordelijk voor de erkenning van de Vlaamse onderwijsdiploma's⁶⁶. In Vlaanderen is dit het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AGODI)⁶⁷. De nationale stelsels van onderwijsbevoegdheden zijn ingewikkeld⁶⁸.

In Vlaanderen bestaan er aparte opleidingen (bevoegdheden) voor het lager- en kleuteronderwijs (2 ½ tot 12 jaar). In Nederland bestaat er één onderwijsopleiding (bevoegdheid) voor het hele basisonderwijs (van 4 tot 12 jaar).

De Vlaamse opleidingen voor 'leraar kleuteronderwijs' en 'leraar lager onderwijs' worden in Nederland erkend als bevoegdheid voor het gehele primair onderwijs, inclusief het (v)so en sbo. Het Vlaamse diploma voor 'leraar kleuteronderwijs' geeft in Vlaanderen voor de groepen 1 en 2 een vereist bewijs van bekwaamheid en voor de groepen 3 t/m. 8 een voldoende geacht bewijs van bekwaamheid. De vraag of een Vlaamse lerares met een Vlaamse kleuteronderwijsopleiding ook bevoegd was voor de onderbouw van een Nederlandse basisschool, werd door de Nederlandse rechter positief beantwoord⁶⁹. Om die reden is besloten ook het Vlaamse diploma voor leraar kleuteronderwijs voor een Nederlandse onderwijsbevoegdheid te erkennen als zijnde een onderwijsbevoegdheid voor het gehele Nederlandse primair onderwijs⁷⁰. Af en toe doet zich wel een (rest)probleem voor⁷¹. Binnen het speciaal onderwijs c.q. buitengewoon onderwijs moet men wel bereid te zijn om de hbo-master Educational Needs te behalen⁷². Deze binationale aanpak is een voorbeeld van samenwerking tussen Nederlandse en Vlaamse hogescholen.

In Vlaanderen worden studenten in 3 jaar tijd opgeleid voor een lesbevoegdheid in het voortgezet onderwijs in twee vakken, waardoor men bevoegd wordt voor de 1-ste en 2-de graad ASO, TSO, BSO, KSO. In Nederland wordt men gedurende 4 jaar opgeleid tot tweedegraads leraar in één vak voor het vmbo onderbouw

havo/vwo, praktijkonderwijs. Nederlandse studenten lopen langer stage. Om een Vlaams diploma te laten erkennen, moet betrokkene eerst werkervaring opdoen in Nederland. Terwijl de erkenningsprocedure loopt, mag er wel les gegeven worden⁷³.

Veel Nederlandse leraren volgen, vanwege de bredere inzetbaarheid c.q. kansen op de arbeidsmarkt, aansluitend op hun Nederlandse lerarenopleiding, een opleiding voor een twee vak c.q. bevoegdheid in Vlaanderen. Zo komt het voor dat een leraar een Nederlandse bevoegdheid heeft voor het vak Geschiedenis én een Vlaamse bevoegdheid voor het vak: Nederlands. Een fraai voorbeeld van binationale competenties.

Niet alles loopt op rolletjes. Er wordt af en toe door leraren geklaagd over bureaucratie⁷⁴. De wederzijdse erkenning van de diploma's belemmert de grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit echter nauwelijks. Er zijn wel andere mobiliteitsbelemmeringen.

8. Stimulansen, belemmeringen, valkuilen onderwijsmobiliteit

De mate van onderwijsmobiliteit tussen Nederland en Vlaanderen wordt beïnvloed door verschillen in wet- en regelgeving, aanwezigheid of gebrek van voorzieningen op korte afstand, de afstand en bereikbaarheid (openbaar vervoer) van voorzieningen, wederzijdse beeldvorming, verschil arbeidsvoorwaarden, verschil in vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, kosten van onderwijs, grensoverschrijdende communicatie enz.

8.1 Grensoverschrijdend interregionaal vervoer: boemelen

De nationale vervoeragenda's en de nationale spoor- en busondernemingen hebben weinig oog voor het interregionaal openbaar vervoer in de grensprovincies. De Belgische/Vlaamse en Nederlandse overheid zijn gefixeerd op de snelle verbindingen tussen Randstad en Antwerpen-Brussel e.v. en maken al 180 jaar ruzie over de IJzeren Rijn. Er is vaak sprake van gebrekkig grensoverschrijdend interregionaal openbaar vervoer. Dit is vooral het geval bij perifere grensregio's⁷⁵. Het is bijvoorbeeld voor Nederlands-Limburgse studenten moeilijk om dagelijks met openbaar vervoer vanuit Roermond of Sittard-Geleen in Hasselt (B) te studeren. Wie vanuit Nederlands Zuid Limburg enkel met de (goedkope) Vlaamse Lijn reist, is dit geen probleem. Als dat evenwel gecombineerd moet worden met een Nederlands ticket ontstaan er frictiekosten. Het mooie euregoticket is iets voor toeristen, doch niet voor grensstudenten c.q. -leraren⁷⁶. Naast het openbaar vervoer bestaat er ook particulier busvervoer voor Nederlandse leerlingen richting Vlaanderen en het wettelijk geregeld leerlingen-vervoer.

Studentenmobiliteit

Nederlandse studenten, die op kot in Vlaanderen wonen, hebben recht op een Nederlandse OV-vergoeding van ca. € 100 per maand. Daarmee kunnen zij de (goedkope) reiskosten in Vlaanderen⁷⁷ en de (dure) reiskosten in Nederland betalen. Voor Vlaamse studenten in Nederland zijn de reiskosten hoog⁷⁸.

Lerarenmobiliteit

Het ontbreken van goed grensoverschrijdend openbaar vervoer belemmert de arbeidsmobiliteit. Bijna alle grenswerkers zijn automobiel. Zo ook de Zeeuwse Sabine Groothaert en de Vlaamse Latoya Vannerum. Voor lerares Sabine Groothaert, die vanuit Zeeuws Vlaanderen in Vlaanderen werkte, waren de hoge benzinekosten - € 250 per maand - de grootste hindernis. Om de file voor te zijn, vertrok ze 's ochtends om halfzeven. Soms was ze pas om halfzeven 's avonds weer thuis. 'Best lange dagen', zegt ze. 'Als ik dan de benzinekosten aftrok van mijn salaris, vond ik dat niet de moeite'. Het is een obstakel dat in alle gesprekken met Nederlandse leerkrachten in Vlaanderen terugkomt: de reiskosten zijn te hoog. Vlaamse scholen vergoeden enkel de reisonkosten met het openbaar vervoer, maar vanuit Zeeland gaat er geen trein over de grens. Vlaanderen is niet ver, maar per maand tikt het aardig aan⁷⁹. De Vlaamse lerares Latoya Vannerum uit het Belgische Melsele is leerkracht op Basisschool Nobelhorst in het Zeeuws-Vlaamse Hulst. Zij zei 'Ik zie mijn toekomst nu hier in Nederland, maar blijf wel wonen in België. Ik ben sneller op mijn werk dan toen ik nog naar Antwerpen moest, met al die files⁸⁰.

Leerlingenmobiliteit

Op de vraag waarom Nederlandse ouders hun kinderen naar een Vlaamse school stuurde antwoordde 5% dat de reistijd korter was en slechts 1% dat het vervoer beter geregeld was. Daar waar grensoverschrijdend openbaar vervoer ontbreekt, wordt er particulier leerlingenvervoer georganiseerd voor Nederlandse leerlingen, die het Vlaamse onderwijs volgen⁸¹. Vaak gaat het om aanzienlijke afstanden⁸².

Wettelijk leerlingenvervoer Nederland

Af en toe biedt een Nederlandse gemeente de mogelijkheid om de vervoerskosten van een gehandicapt kind naar een school in Vlaanderen te bekostigen. Het is echter aan de gemeente om de afweging hierover te maken⁸³. Sommige gemeenten in Zeeuws Vlaanderen willen het gratis leerlingenvervoer afschaffen, omdat men wil besparen op kosten, maar ook om een verdere uittocht van leerlingen naar Vlaanderen te voorkomen⁸⁴. Ook om het voorzieningen voor Zeeuws-Vlaanderen te behouden. De Zeeuws-Vlaamse gemeente Sluis beëindigt het gratis leerlingenvervoer naar Belgische scholen. Dit in tegenstelling tot de Gemeente Terneuzen, die vindt dat 'het stoppen van het vergoeden van leerlingenvervoer bij de grens, niet past bij Zeeuws Vlaanderen'⁸⁵.

Opinie:

Zonder automobility is lerarenmobiliteit welhaast onmogelijk. Dat geldt ook voor leerlingenmobiliteit. Dankzij particulier (bus)vervoer wordt dit mogelijk gemaakt. Het gebrek aan grensoverschrijdend interregionale openbaar vervoer belemmert de onderwijsmobiliteit.

8.2 Belastingverdrag Nederland-België: anomalie voor leraren

Afhankelijk van de geografische richting kan het belastingverdrag gedurende de eerste twee jaar over de grens werken voordelig dan wel nadelig zijn. Er is gedurende twee jaar geen netto gelijkheid op de werkvloer. De pijn wordt enigszins verzacht door compensatieregelingen. Deze regelingen zijn van positieve invloed op de mobiliteit.

- De fiscale en sociale positie van een leraar, die als grenswerker gaat werken, is geregeld in de Europese Verordening nr. 883/2004 (coördinatie wettelijke sociale zekerheid), Europese Verordening nr. 492/2011 (gelijke behandeling arbeidsvoorwaarden) en in het belastingverdrag Nederland-België. Het gebrek aan samenhang tussen de EU-Verordeningen en het belastingverdrag leidt er toe dat de grensleraar hetzelfde brutoloon verdient als zijn collega. Dat geldt ook voor de loonkosten voor de werkgever. Het netto loon verschilt evenwel omdat de grensleraar zijn sociale bijdragen moet betalen in het werkland en de eerste twee jaar zijn belasting in het woonland moet betalen. Grensoverschrijdende nadelen worden vaak (gedeeltelijk) gecompenseerd.
- Als grensleraar werken in Nederland
Het belastingverdrag Nederland-België leidt er toe dat een startende Vlaamse leraar in Nederland met een brutoloon van € 3.600 per maand gedurende de eerste twee jaar van zijn dienstbetrekking ca. € 370 minder netto loon verdient dan zijn Nederlandse collega's⁸⁶. Deze regeling geldt ook voor in Vlaanderen wonende Nederlanders, die in het Nederlands onderwijs komen werken. Er bestaat sedert 1997 een Belgische compensatievergoeding van € 49,58 per maand voor die Belgische grensleraren, die tewerkgesteld zijn in Nederland. Belgische grensarbeiders ontvingen destijds een compensatie-vergoeding, als zij sociaal verzekerd waren in Nederland (hoge bijdragen) en belast werden in België (hoge belastingheffing). Deze situatie doet zich nog steeds voor bij grensleraren. Daarom geldt deze vergoeding nog voor grensleraren. De compensatievergoeding kan aangevraagd worden bij de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA). Niemand kent echter deze regeling⁸⁷.
- Als grensleraar werken in Vlaanderen
Het belastingverdrag Nederland-België leidt er toe dat een startende Nederlandse leraar in het Vlaams onderwijs met een bruto loon van € 3.600 per maand ca. € 370 meer netto loon verdient dan zijn Vlaamse collega. Na 2 jaar verliest deze leraar zijn voordeel en is zijn netto loon gelijk aan dat van zijn Vlaamse

collega's. Eventuele nadelen worden gecompenseerd. Voor Nederlandse grenswerkers (inclusief leraren) tewerkgesteld in België geldt namelijk de Nederlandse compensatieregeling. Op grond van artikel 27 van het belastingverdrag hebben Nederlandse grenswerkers recht op de algemene compensatieregeling. Deze Nederlandse regeling compenseert o.a. het mislopen van bepaalde aftrekposten, die men wel zou krijgen als men in Nederland zou werken, zoals de hypotheekrenteaftrek of een persoonsgebonden aftrekpost⁸⁸.

- Ook is er nog steeds een meningsverschil over de interpretatie van artikel 20 van het belastingverdrag. Nederland vindt het in tegenstelling tot België niet relevant of de grenswerker voorafgaand aan het gaan werken in het andere land als docent werkzaam is geweest. In de praktijk kan dat leiden tot dubbele heffing⁸⁹.

Opinie:

Er zijn nog steeds interpretatieproblemen over het zgn. (hoog)lerarenartikel in het dubbelbelasting-verdrag. Het verdrag stimuleert gelijktijdig tijdelijk de positie van de in Vlaanderen werkende Nederlandse grensleraar en belemmert tijdelijk de positie van de in Nederland werkende Belgische grensleraar. Behandel de grensleraar als een normale grenswerker: dus vanaf de eerste werkdag belastingheffing en sociale bijdragen betalen in de werkstaat. Nederland en België onderkennen al jarenlang het lerarenprobleem en willen deze anomalie afschaffen. Er is echter volstrekte onwil om dit probleem door middel van een aanvullende protocol te regelen.

8.3 Gelijktijdig en volgtijdig over de grens werken: complex voor iedereen

Gelijktijdig werken in Nederland én Vlaanderen voor verschillende werkgevers is vaak complex. Dat is ook het geval bij de thuiswerkende leraar en thuiswerkende universitair onderzoeker. Bij volgtijdig werken in Nederland en Vlaanderen moet er wederzijde erkenning van onderwijsloopbanen plaatsvinden.

- Wanneer een leraar gelijktijdig werkt voor een Nederlandse én Belgische werkgever, dan bepaalt de Europese Verordening nr. 883/2004 zeer stringent waar betrokken leraar wettelijk sociaal verzekerd is. Het exclusiviteitsbeginsel schrijft voor dat deze leraar slechts in één lidstaat wettelijk sociaal verzekerd kan zijn⁹⁰. Dat betekent dat een van de beide werkgevers de leraar in een andere lidstaat moet verzekeren. De belastingheffing wordt opgesplitst en er geldt gelijktijdig de Nederlandse én Belgische CAO (inclusief de extralegale sociale voordelen). In de praktijk leidt dit tot zeer complexe administratieve problemen, die afhankelijk van de persoonlijke situatie kunnen leiden tot voor- c.q. nadelen voor de leraar resp. voor- c.q. nadelen voor een van beide werkgevers. In de praktijk komt het vaak voor dat leraren gelijktijdig in Nederland en België werken en niet weten, dat zij slechts in één lidstaat sociaal verzekerd mogen zijn. Er is dan sprake van spookrijderssituaties met alle gevolgen van dien⁹¹.
- Wanneer een leraar voor een onderwijsinstelling in Vlaanderen tijdelijk (< 6 maanden) bij een Nederlandse school werkt, is er sprake van detachering vanuit het land van tewerkstelling (i.c. België). Dit is relatief eenvoudig. In dat geval blijft de leraar onder bepaalde voorwaarden belasting- en premieplichtig in één land, te weten: België. De loonkosten kunnen vervolgens onderling verrekend worden.
- In het geval van de thuiswerkende leraar en/of universitair onderzoeker komt het vaak voor dat betrokkene meer dan 25% in het woonland werkt. In de Nederlandse CAO Universiteiten (2021) is voor grenswerkers een aparte passage opgenomen over thuiswerken. Wanneer een Nederlandse universiteitsmedewerker 40 % thuis werkt, heeft dat géén fiscale en sociale gevolgen. Wanneer deze medewerker in België woont én 40% in België (thuis) werkt, dan betekent dit dat de Nederlandse universiteit betrokkene in België wettelijk sociaal moet verzekeren. Dat leidt tot hogere loonkosten, verbreken van samenhang fiscaliteit & sociale zekerheid, fiscale splitsing, wettelijke (Belgische) en bovenwettelijke Nederlandse sociale zekerheid en ingewikkelde administratieve procedures. In de CAO-VNSU (2021) is daarom afgesproken dat er met 'medewerkers die niet in Nederland wonen, lokaal een aangepaste afspraak wordt gemaakt, waarbij rekening wordt gehouden met de fiscale en sociale zekerheidssituatie'⁹². Er wordt zeer waarschijnlijk een verboden onderscheid gemaakt tussen niet-inwoners (meestal Belgen) en inwoners (meestal Nederlanders) hetgeen op grond van artikel 7 in de Europese verordening nr. 492/2011 niet is toegestaan.

- In de Nederlandse CAO voor het Voortgezet Onderwijs geldt, dat een leraar na 25 jaar werken in het onderwijs recht heeft op een jubileumgratificatie (getrouwheidspremie). Vaak denkt men dat dat is werken in Nederland is. Aan de leraar wordt dan medegedeeld: 'je hebt voordat bij LVO Limburg kwam werken in het onderwijs in België gewerkt. Helaas telt dit niet mee voor je jubileum. Dus je zal op 1-8-2027 je jubileum bereiken als je bij LVO Limburg blijft werken'. Doch op grond van Europees recht en de jurisprudentie van het EU Hof van Justitie geldt dat de 'tijdvakken van werken' in het onderwijs in Vlaanderen erkend en gelijkgesteld moeten worden aan de Nederlandse tijdvakken⁹³.

Opinie:

Grensoverschrijdend werken in het onderwijs is zeer ingewikkeld als er gelijktijdig in Nederland én Vlaanderen gewerkt wordt. Het EU-beginsel van het wederzijds erkennen én gelijkstellen van onderwijstijdvakken is veelal onbekend in het onderwijsveld. Het is van belang dat werkgevers(organisaties) en werknemersorganisaties in het onderwijs grensoverschrijdend samenwerken.

8.4 Verschil in arbeidsvoorwaarden Nederland-Vlaanderen: (on)vergelijkbaar?

Uiteraard zijn er verschillen in de arbeidsvoorwaarden voor leraren in Nederland en Vlaanderen⁹⁴. Het tekort aan leraren op de Nederlandse arbeidsmarkt zou opgelost kunnen worden door een overschot aan leraren op de Vlaamse arbeidsmarkt. Vice Versa. Zowel in Nederland als in Vlaanderen is er een tekort aan leraren⁹⁵. De krapte op de arbeidsmarkt leidt er toe dat er in grensregio's concurrentie kan ontstaan⁹⁶. Dit is zeer zeker het geval als men over de grens de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden beter zijn. Het gaat dan om salaris, taakbelasting, baanzekerheid, reiskosten-vergoeding enz.

- Een verschil in salaris tussen Nederland en Vlaanderen kan leiden tot grensoverschrijdende mobiliteit. In de top 15 van landen met best betaalde basisschoolleerkrachten staat Vlaanderen op de elfde plaats en Nederland op de veertiende plek. Op de lijst van best betaalde docenten in het voortgezet onderwijs nemen de Vlaamse leerkrachten de vierde en de Nederlandse leraren de negende plaats in⁹⁷. De wijze waarop het maximumsalaris bereikt wordt, is verschillend tussen Nederland en Vlaanderen⁹⁸. Er moet opgemerkt worden dat het vergelijken van loon- en arbeidsvoorwaarden in het geval van grensleraren moeilijk is. Het belastingverdrag leidt er toe dat het 2 jaar nadelig is om vanuit Vlaanderen in Nederland te werken en dat het 2 jaar voordelig is om van Nederland in België te werken.
- Ook de secundaire arbeidsvoorwaarden spelen een rol. Het gaat dan bijvoorbeeld om de vergoedingen voor de woon-werk vervoerskosten. Nederlandse leerkrachten, die in Vlaanderen werken, klagen daar over. Citaat van grenslerares: 'Het is een obstakel dat in alle gesprekken met Nederlandse leerkrachten terugkomt: de reiskosten zijn te hoog. Vlaamse scholen vergoeden enkel de reiskosten met het openbaar vervoer, maar vanuit Zeeland gaat er geen trein over de grens. Vlaanderen is niet ver, maar per maand tikt het aardig aan'⁹⁹.
- Dan de scholingsmogelijkheden. Die lijken in Nederland beter te zijn. Een Vlaamse leraar in het lager onderwijs heeft € 55 per jaar ter beschikking als persoonlijk budget; een leraar in Nederland beschikt over het tienvoud daarvan¹⁰⁰. Deze vergelijking gaat enigszins mank. De kostprijs van cursussen e.d. zijn in Nederland zeer hoog¹⁰¹.
- Dan de arbeidsomstandigheden. Men moet dan denken aan de groepsgrootte en het aantal uren dat een leraar voor de klas staat (contacturen). Kleinere klassen en minder contacturen leiden tot lagere arbeidsbelasting. De groepsgrootte in Vlaams primair onderwijs resp. secundair onderwijs is 80% resp. 50% van Nederlandse groepsgrootte. Dat geldt ook voor het maximaal aantal lessen per week. Dit is in Vlaanderen 21 en Nederland 25 uur per week¹⁰².
- Van invloed is ook de baanzekerheid. Er wordt regelmatig gesteld dat een leraar in Nederland sneller in aanmerking komt voor een vaste job¹⁰³. Het aantal tijdelijke contracten in het Nederlands basis- en voortgezet onderwijs bedraagt ca. 15%. In Vlaanderen heeft 24% van de leraren een tijdelijk contract¹⁰⁴. Er is inderdaad meer baanzekerheid in Nederland. Over dit verschil zei Vlaamse parlements lid Karolien Grosemans; 'die vaste benoeming zou binnenkort geen argument meer mogen zijn. Vanaf volgend jaar wordt die hier ook versneld'¹⁰⁵. Of dat zo is, is nog maar de vraag. Die Nederlandse situatie is niet zo

rooskleurig als er vaak gesteld wordt. Net afgestudeerde leraren in het Nederlandse voortgezet onderwijs hebben weinig perspectief op een vast contract en haken daardoor sneller af¹⁰⁶.

Opinie:

Er moet opgemerkt worden dat het vergelijken van loon- en arbeidsvoorwaarden c.q. arbeids-omstandigheden (klassengrootte, contacturen enz.) in het geval van Nederlands-Vlaamse grensleraren moeilijk is. Het belastingverdrag leidt er toe dat het 2 jaar nadelig is om vanuit Vlaanderen in Nederland te werken en dat het 2 jaar voordelig is om van Nederland in België te werken. Essentieel is het om in het geval van grensoverschrijdende werken goede voorlichting te geven. Probleem is dat werkgevers (schoolbesturen) geen kennis hebben van de loon- en arbeidsvoorwaarden en sociale zekerheid in het land van herkomst van de sollicitant¹⁰⁷. Het is van belang dat werkgevers(organisaties) en vakbonden in het onderwijs grensoverschrijdend samenwerken.

8.5 Werkende studenten: spookrijders

Studenten, die over de grens studeren, blijven op grond van het EU-recht sociaal verzekerd in het land van herkomst. Ondersteunende faciliteiten zoals studiefinanciering, kinderbijslag voor studerende kinderen enz. worden door het land van herkomst ook uitbetaald als er grensoverschrijdend wordt gestudeerd. Wanneer een student in een andere lidstaat studeert, dan blijft deze student sociaal verzekerd in het land van herkomst. De student kan en hoeft zich niet te verzekeren in het land waar hij/zij studeert. De uitsluiting van de verzekeringsplicht voor studenten is in beginsel beperkt tot studenten, die geen beroepswerkzaamheden uitoefenen in het studieland.

Wanneer een student in het studieland in het werkt, dan is hij niet meer sociaal verzekerd in het land van herkomst. Werken deze studenten in hun studieland, dan worden zij migrerend werknemer en switchen zij vaak ondoordacht van sociaal stelsel. Deze switch leidt er wel toe dat de werkstudent c.q. migrerende werknemer onder bepaalde voorwaarden aanspraak kan maken op studiefinanciering in het studieland.

Wonen in Nederland en studeren in België

- Een student afkomstig uit Nederland, die in bijv. in Leuven of Hasselt studeert, betaalt zijn zorgpremies in Nederland. Ook bouwt deze student Nederlands ouderdomspensioen (AOW) op. Werkt deze student als jobstudent in Leuven of Hasselt, dan geldt de Belgische sociale wetgeving. Deze is echter beperkt tot arbeidsongevallen en beroepsziekten. In het geval van een jobstudent uit Nederland, is deze student niet verzekerd tegen ziektekosten. Dat betekent o.a. geen opbouw Nederlandse AOW-pensioen meer en einde ZVW-polis. Een vrijwillige Zvw-verzekering is niet mogelijk. Kortom er is sprake van een valkuil. De student is niet meer sociaal verzekerd in Nederland en zal zich in België moeten verzekeren tegen ziektekosten¹⁰⁸.
- Nederlandse studenten in Vlaanderen hebben onder bepaalde voorwaarden aanspraak op de Vlaamse studietoelagen. Er geldt dan de norm van 32 uur werken in Vlaanderen gedurende een bepaalde periode¹⁰⁹. Om cumulatie met de Nederlandse studiefinanciering te voorkomen, zal de student moeten kiezen.

Wonen in België en studeren in Nederland

- Een student afkomstig uit België, die in bijv. in Maastricht of Delft studeert, blijft sociaal verzekerd in België. Hij blijft bijvoorbeeld 'gratis' ziekteverzekerd via zijn ouders. Werkt deze student in Maastricht of Delft, dan geldt de Nederlandse sociale wetgeving. Dat betekent o.a. opbouw Nederlandse AOW-pensioen en betaling van de bijdragen voor de Nederlandse ziektekostenverzekering (ca. € 110 per maand minus zorgtoeslag).
- Belgische studenten komen als Nederlandse studenten in aanmerking komen voor volledige studiefinanciering, indien zij zelf of hun ouders aangemerkt worden als migrerend werknemer. Voor kinderen van grenswerkers, geldt dat zij moeten kiezen voor de Vlaamse studietoelagen of de Nederlandse studiefinanciering¹¹⁰. Voor Belgische studenten, die in Nederland studeren, geldt dat zij, ongeacht hun woonplaats, recht hebben op Nederlandse studiefinanciering wanneer zij naast hun studie 56 uur per maand in Nederland werken¹¹¹. Om cumulatie met de Nederlandse studiefinanciering te voorkomen, zal de student moeten kiezen.

Opinie:

Zolang een grensoverschrijdende student niet werkt in het land waar hij studeert, is er geen probleem. Werkt deze student in het studieland, dan zal hij een ondoordacht sociale switch make met alle positieve en/of negatieve en administratieve gevolgen van dien.

8.6 Scholingsbudgetten en opleidingscheques over de grens: onbenutte mogelijkheden

Kunnen grenswerkers ook aanspraak kunnen maken op scholingsbudgetten c.q. opleidingscheques vanuit het werkland? Een andere vraag is of 'gewone' werknemers hun scholingsbudgetten c.q. opleidingscheques mogen gebruiken om in Nederland resp. Vlaanderen te bij-, her-, of om te scholen?

Het EU Hof van Justitie heeft er op heeft gewezen dat een regeling van een lidstaat die financiële voordelen toekent om deel te nemen aan cursussen voor beroepsopleiding, die op het eigen grondgebied worden gegeven en niet aan cursussen in het buitenland, neerkomt op een door artikel 49 van het EU-verdrag verboden verschil in behandeling naar gelang de plaats waar de dienst wordt verricht¹¹².

- De Nederlandse 'subsidieregeling leer- en ontwikkelbudget voor de stimulering van de arbeidsmarktpositie van natuurlijke personen met een band met de Nederlandse arbeidsmarkt (Subsidieregeling STAP-budget)' geldt ook voor inwoners van Vlaanderen, die als grenswerker in Nederland werken¹¹³. De Vlaamse opleidingscheques gelden ook voor inwoners van Nederland, die als grenswerker in Vlaanderen werken. Dit was aanvankelijk niet het geval¹¹⁴.
- Dan de vraag of Vlaamse opleidingsinstituten opgenomen kunnen worden in het Nederlandse scholingsregister c.q. Nederlandse opleidingsinstituten opgenomen kunnen worden in het Vlaamse scholingsregister. Op deze wijze wordt het vrij verkeer van (opleidings)diensten mogelijk. Het is inderdaad mogelijk dat Vlaamse instellingen deel mogen nemen aan het Nederlandse STAP-scholingsregister het register van bijv. LimburgLeert¹¹⁵. Ook mogen Nederlandse opleidingsinstituten deelnemen aan de Vlaamse opleidingsdatabank¹¹⁶. In de praktijk is dit ingewikkeld.
- Wanneer een inwoner van Vlaanderen een cursus of opleiding van de Open Universiteit volgt dan kan deze met Vlaamse opleidingscheques worden betaald¹¹⁷.

Opinie:

Het besteden van nationale scholingsvouchers, opleidingscheques enz. in het buurland is in principe mogelijk. Voor onderwijsinstellingen is het (administratief) ingewikkeld om opgenomen te worden in het scholings- c.q. opleidingsregister in het buurland. In dat opzicht vormen nationale onderwijsstelsels bureaucratische bolwerken.

8.7 Arbeidsmarktinformatie voor leraren: rode loper?

Als er tekort op de eigen nationale arbeidsmarkt is, dan zal een werkzoekende leraar niet zo snel over de grens gaan werken. De schaarste op de onderwijsarbeidsmarkt in Nederland en Vlaanderen leidt er echter toe, dat scholen ook leraren over de grens gaat werven. Nederland en Vlaanderen werken samen als het gaat om het bestrijden van het lerarentekort¹¹⁸. Als het gaat om het rekruteren van leraren of vinden van een job, dan wordt er aan beide kanten van de grens informatie gegeven.

De publieke diensten in Nederland en Vlaanderen, die verantwoordelijk zijn voor arbeidsbemiddeling zijn de VDAB en het werkbedrijf UWV. Op 16 december er 2021 stonden er op de website van de VDAB Vlaanderen 1.965 vacatures voor leraren en op de website van UWV Nederland 54 vacatures voor heel Nederland¹¹⁹. Het UWV en de VDAB werken in de grensregio's vaak samen in de servicepunten voor grensoverschrijdend arbeidsbemiddeling¹²⁰. Er zijn vaak goedbedoelde pogingen om de arbeidsmarkt te verbinden¹²¹.

Informatie voor Vlaamse leraren over werken in Nederland

- Om o.a. Vlaamse leraren te werven voor de Zeeuwse arbeidsmarkt heeft Zeeland de Vlaamse Gorik Hageman als onderwijsambassadeur benoemd. Hij was 'de beste leraar van Zeeland' en werkt gelijktijdig in Vlaanderen én Nederland. In een interview zei hij 'mijn doel is niet om leraren weg te vissen uit Vlaanderen,

maar om in te zetten op samenwerking. Het is vooral belangrijk dat leraren een goede keuze maken. Ik wil laten zien wat het onderwijs in Zeeland inhoudt, en zeggen: hier zijn de banen, je bent welkom'¹²².

- Het lerarentekort zorgt ervoor dat Nederlandse scholen hun leerkrachten ook in Vlaanderen rekruteren. In de Vlaamse media verschijnen dan krantenkoppen als 'Nederland lokt Vlaamse leerkrachten. Daarvoor gebruiken ze tal van troeven, waaronder tot € 500 netto extra loon' en 'Ik was verbaasd over wat ze allemaal bieden'¹²³. Over deze wervingsmethode zei Vlaams Parlements lid Jo Brouns: 'Minister, we zullen diplomatisch zijn. Nederlanders zijn inderdaad soms wat assertiever en ze komen vaak goede arbeidskrachten en ook goede leerkrachten halen op de Vlaamse arbeidsmarkt. Er is een beweging van leerlingen van Nederland naar Vlaanderen, en bij arbeidskrachten is dat veeleer andersom. Wat grensarbeid betreft, gaan Vlamingen veel massaler in Nederland werken dan omgekeerd'¹²⁴.
- Voor Nederlandse schoolbesturen in het basisonderwijs, die geïnteresseerd zijn in het werven van Vlaamse leraren is een fraaie handleiding beschikbaar¹²⁵. In het onderwijs zijn stages over de grens een goede methode om leraren in opleiding kennis te laten maken met het buurland. Marc Hermans, de directeur van de Hasseltse lerarenopleiding Hogeschool PXL (Hasselt) merkte op 'dat de hogeschoolstudenten tot in Ecuador op stages gaan, maar niet in Nederland. Daar krijgen ze geen beurs voor. En het is niet exotisch genoeg'.

Informatie voor Nederlandse leraren over werken in Vlaanderen

- Vlaamse scholen werven al eens in Nederland. Dit tot 'ongenoege' van de Nederlandse onderwijsvakbond Aob, die het heel jammerlijk voor Nederland vindt, als veel jonge docenten inderdaad naar België vertrekken. De bond hoopt dat leraren die naar Antwerpen zijn gegaan, tegen die tijd ook weer terug willen naar het Nederlandse onderwijs¹²⁶.
- Om Nederlandse leraren aan te moedigen om in Vlaanderen te werken, werven Vlaamse scholen in Nederland is er informatiemateriaal ontwikkeld door de Vlaamse overheid¹²⁷. Op de website van de Vlaamse overheid wordt vermeld hoe aantrekkelijk het gedurende de eerste twee jaar is om in Vlaanderen te werken. In plaats van de € 5.286 Belgisch personenbelasting betaalt men als in Nederland wonende grensleraar slechts € 833 inkomstenbelasting in Nederland. Nederland als tijdelijk belastingparadijs! Een lokkertje, dat na twee jaar vervalft.
- Opmerkelijk was het initiatief van de Zeeuwse lerarenopleiding (PABO) in 2015 om voor Nederlandse 'leraren in opleiding' de drempel om over de grens te gaan werken te verlagen door hen een module: Belgische topografie, Belgische geschiedenis, Frans en onderwijskunde aan te bieden. Ook vonden er excursies plaats naar Antwerpse en Gentse scholen. Deze module wordt helaas niet meer aangeboden.

Opinie:

Het is voor leraren, die over de grens willen gaan werken en schoolbesturen, die over de grens willen werven, met enige creativiteit en hulp mogelijk om inzicht krijgen over de onderwijsjobs c.q. vacatures. Er blijft echte sprake van gesegmenteerde arbeidsmarkten.

8.8 Leerplicht Nederland-Vlaanderen: geen belemmering

De vraag dringt zich op of het woonland door het opleggen van leerplicht kan voorkomen, dat een leerling over de grens naar school gaat. Anders gesteld mag het woonland de uitstroom en het buurland de instroom van leerlingen beperken. Het VwEU waarborgt het 'vrij verkeer van personen'. In zijn algemeenheid mag het woonland de uitstroom van eigen leerlingen niet belemmeren en mag het ontvangend buurland de instroom van buitenlandse leerlingen niet belemmeren. In de praktijk blijkt dat er tussen Nederland en Vlaanderen door de grensgemeenten zonder meer een vrijstelling van de leerplicht in het woonland wordt verstrekt¹²⁸.

Als er sprake is van een taalgrens dan is het woonland al eens minder bereid om vrijstelling te verlenen van de leerplicht. Tussen Nederland en Duitsland was er over het verlenen van vrijstelling van de nationale leerplicht o.a. discussie in de Nederlandse Tweede Kamer¹²⁹. In een geval verleende Duitsland wel vrijstelling van de Duitse leerplicht aan de kinderen van een naar Duitsland verhuisd Nederlands gezin, die in Nederland onderwijs volgden. Toen de ouders besloten om deze kinderen naar een Vlaamse school te sturen, werd deze vrijstelling ingetrokken. De Duitse overheid stelde, met instemming van de Europese Commissie, dat het

algemeen belang, te weten: 'integratie in het Duitse sociale en economische systeem' boven het particuliere belang, te weten: 'het volgen van onderwijs in een buitenlandse school' gesteld moet worden. Wellicht is deze opinie in strijd met het vrij verkeer van personen.

Ook is er in het Europees parlement gevraagd of het Nederlandse scholen, met leerlingen wonend in Duitsland, recht hebben huisvestigingsbekostiging van de Nederlandse overheid. Zo niet, dan zou dit de facto een belemmering van 'het vrij verkeer van personen' zijn, omdat Nederlandse scholen dan voor inkomende leerlingen vanuit Duitsland minder overheidssubsidie zouden krijgen. Nederland heeft haar bekostigingsregels aangepast¹³⁰. Een ander (opgelost) probleem betrof het toezicht op de naleving van de leerplicht voor Nederlandse leerlingen die in Vlaanderen onderwijs genieten te regelen¹³¹. Als gevolg van het van onoverbrugbare verschillen in wetgeving tussen Nederland en Vlaanderen doen zich altijd in zeer bijzonder gevallen wat (rest)problemen voor. Die zijn vaak onvermijdelijk¹³².

In 2020 bezochten 33.133 Nederlandse leerlingen een Vlaamse kleuter-, lager- en secundair onderwijs volgden. Van deze groep woont in 86% in Vlaanderen hetgeen wil zeggen dat zij zich onderwerpen aan de Vlaamse leer- en schoolplicht. Er is sprake van aanzienlijke sociaal-culturele integratie in de Vlaamse samenleving. Zij maken geen gebruik van vrij verkeer van personen en worden door Vlaanderen volstrekt gelijk behandeld!

Opinie:

De leerplicht c.q. schoolplicht 'in eigen land' vormt in de Nederlands-Vlaamse onderwijspraktijk geen enkele mobiliteitsbelemmering. De vrijstellingen voor de leerplicht c.q. schoolplicht gaan als zoete broodjes over de toonbank. De ouders realiseren zich echter nauwelijks dat dit het gevolg is van 'het vrij verkeer van personen'.

8.9 Beeldvorming over het onderwijs bij de burens: groener gras?

De 'onechte' grensleerlingen

In het geval van onderwijsmobiliteit moet men onderscheid maken tussen naar Nederland resp. Vlaanderen verhuisde Belgen resp. Nederlanders, die er voor kiezen om hun kinderen onderwijs te laten (blijven) volgen in het land van herkomst (buurland). Traditie, afstand woonplaats-school, eigen ervaring met dit onderwijs enz. spelen daarbij een rol. Deze ouders hechten minder waarde aan de sociaalpedagogische integratie in het woonland. Vaak nemen deze onechte grenswerkers¹³³ hun kinderen - 'onechte' grensleerlingen - mee naar een school of kinderopvanginstelling in hun werkland. Ook komt het voor dat men het niveau van het onderwijs in het (nieuwe) woonland lager kwalificeert.

De 'echte' grensleerlingen van Vlaanderen naar Nederland

Dan de groep ouders, die om positieve redenen kiezen om hun kinderen onderwijs te laten volgen in het buurland. Over de motieven van Vlamingen om hun kinderen naar een Nederlandse school te sturen is nauwelijks informatie. Af en toe komt het voor dat een Nederlandse school Belgische leerlingen werft. Met advertenties in Belgische media worden ouders er op geattendeerd dat hun kinderen over de grens beter af zijn dan in eigen land. De Belgische leerlingen vinden het minder aantal proefwerken, de kortere schooldag en meer vrijheid in het Nederlands onderwijs positief. De Nederlandse schoolleiding benadrukt een aantal unieke opleidingen, die men in Vlaanderen niet kent (topsport, tweetalig onderwijs, technasium enz.)¹³⁴.

De 'echte' grensleerlingen van Nederland naar Vlaanderen

- Over de motieven waarom Nederlandse ouders er voor kiezen om hun kinderen onderwijs te laten volgen in Vlaanderen is veel informatie¹³⁵. Er zijn een aantal motieven waarom Nederlanders in Zuidwest Brabant (NL) hun kinderen naar Vlaamse scholen sturen¹³⁶. In dit onderzoek 'De kracht van België', gedaan onder de ouders uit Zuidwest Brabant, is het meest genoemde motief 'er wordt beter les gegeven' (ca. 44%). Het argument 'Vlaamse onderwijs goedkoper' resp. 'start jongere leeftijd' wordt door 15% resp. 20% van de ouders als motief genoemd. Het motief 'iemand uit de omgeving speelde een rol bij de keuze voor België' wordt door 8% als motief genoemd. 'Een langere schooldag' wordt door 7% van de ouders als argument

genoemd.' Kortere reistijd' én 'beter geregeld schoolvervoer' is voor 6% van de ouders een argument om hun kinderen onderwijs te laten volgen in Vlaanderen.

- Vaak kiest men voor het Vlaamse onderwijs vanwege: meer structuur, orde, voorliefde voor de traditionele waarden, kleinere klassen¹³⁷, langere schooldagen (met warme maaltijden). Ook het feit dat Vlaanderen meer mogelijkheden biedt aan kinderen met leerproblemen wordt al eens genoemd. In het secundair onderwijs wordt vaak voor het Vlaamse onderwijs gekozen, omdat men het onderwijs in technische en ambachtelijke vakken beter vindt. Een argument is ook dat het Vlaamse kleuteronderwijs vanaf 2 ½ jaar gratis is en de Nederlandse kinderopvang duur is. Ongeveer de helft van de leerlingen, die naar een Belgische school gingen, volgden eerst onderwijs in Nederland. De andere helft van de kinderen, die Vlaams onderwijs volgden, hadden nog nooit op een Nederlandse school gezeten. Ouders geven vaak aan dat het onderwijs in Vlaanderen beter staat aangeschreven dan in Nederland. Opvallend is dat deze uitspraken worden gedaan door ouders van leerlingen, die rechtstreeks naar België zijn gegaan en dus zelf geen ervaring hebben in het Nederlands onderwijs.
- Uit onderzoek onder Zeeuws-Vlaamse ouders blijkt dat onderwijskwaliteit, -klimaat en -aanbod de belangrijkste reden om te kiezen voor Vlaams onderwijs. 40 procent van de ouders geeft aan dat het financiële aspect heeft meegespeeld in hun overwegingen¹³⁸. Bij het muziekonderwijs wordt ook vaak vanwege de prijs-kwaliteit verhouding gekozen voor onderwijs in Vlaanderen. De afbraak van het Nederlands muziekonderwijs heeft dit proces gestimuleerd¹³⁹.
- Soms zijn problemen in Nederlandse onderwijs, bijvoorbeeld monopolievorming of andere problemen in het secundair onderwijs, een reden om Nederlandse leerlingen naar België te sturen¹⁴⁰.

Verdord gras in eigen land

Vaak is er in grensregio's als gevolg van bevolkingskrimp sprake van een verschaald aanbod. Vooral in Zuid Limburg en Zeeuws Vlaanderen is dit het geval¹⁴¹. De effecten kunnen regionaal verschillen. Sluiting van scholen in Nederlands-Limburgse grensgemeenten leidt er niet altijd toe dat men de kinderen dan over de grens naar een Vlaamse school stuurt¹⁴².

Idealistische motieven

- De denominatie, dat wil zeggen de keuze voor Nederlands openbaar c.q. Vlaams gemeenschapsonderwijs resp. het vrije Vlaamse c.q. Nederlands bijzonder onderwijs op o.a. religieuze grondslag gebaseerd onderwijs, speelt geen enkele rol in de keuze. Vlaamse netten en Nederlandse zuilen spelen geen rol. Het EU-recht om in een ander land onderwijs te volgen (vrij verkeer van personen) is aanvullend het recht op de nationale onderwijsvrijheid.
- Argumenten als: onderwijs volgen in buurland versterkt het EU(regionaal)burgerschap, het is sociaalpsychologisch verrijkend om over de grens te leren c.q. studeren en het verbindt Vlaanderen én Nederland (Groot-Nederlandse gedachte) worden nooit genoemd.
- De opvatting dat men meer kansen heeft op de arbeidsmarkt in de grensregio's spelen nauwelijks een rol. Zelden hoort men het argument, dat een Nederlander met een Vlaams diploma of een Belg met een Nederlands diploma meer kansen heeft op de gemeenschappelijke Nederlandse-Vlaamse arbeidsmarkt, dan iemand die puur nationaal is opgeleid.
- Ouders realiseren zich niet dat onderwijs volgen over de grens ten financiële laste komt van de belastingbetalers in dat buurland.

Opinie:

Het gras is voor veel Nederlanders of ze nu in Nederland dan wel in Vlaanderen wonen, in Vlaanderen groener dan in Nederland. Vaak kiezen Nederlanders om pragmatische redenen (kortbij, ander aanbod, pedagogisch klimaat) en financiële redenen (kleuters en peuters) voor een Vlaamse school. Idealistische redenen spelen meestal geen enkele rol.

8.10 Kinderopvang en kleuteronderwijs over de grens: goedkoper in Vlaanderen

De kinderopvang is in Vlaanderen goedkoper dan in Nederland en het Vlaamse kleuteronderwijs is vanaf 2½ jaar gratis. Veel ouders uit de grensstreek brengen hun kinderen daarom naar een Vlaamse

kinderopvanginstelling c.q. kleuterschool. Er zijn ook andere argumenten waarom ouders gebruik maken van kinderopvang in het buurland. Zo kunnen grenswerkers op weg naar het werk hun kinderen 'meenemen naar de kinderopvang in het werkland'. De Nederlandse kinderopvang is, als men rekening houdt, met de Nederlandse kinderopvangtoeslagen niet zo duur. Doch veel Nederlanders willen niet verstrikt raken in het volstrekt bizarre Nederlandse stelsel van kinderopvangtoeslagen. Deze worden uitbetaald aan alle inwoners van Nederland én aan inwoners van België, die in Nederland werken. En ook aan inwoners van Nederland, die in België werken.

Veel inwoners van Zeeuws-Vlaanderen brengen hun kinderen in België naar school, zowel Nederlandse als Vlaamse ouders. In Zeeuws-Vlaanderen probeert men inwoners van Zeeuws Vlaanderen te ontmoedigen om hun kinderen naar een Vlaamse kinderopvanginstelling te brengen¹⁴³. Kinderen kunnen in België vanaf 2½ jaar (gratis) naar school, terwijl ouders in Nederland tot 4 jaar voor de kinderopvang moeten betalen. Die financiële prikkel maakt het aantrekkelijk voor ouders om hun kinderen in België naar school te brengen. Dit mobiliteitsgedrag beperkt de 'sociaal-culturele integratie' van de kinderen van Vlaamse inwoners, die naar Zeeuws Vlaanderen zijn verhuisd. Ook blijven er zo te weinig kinderen over om het onderwijs in Zeeuws-Vlaanderen in stand te houden. De aanwezigheid van scholen is in Zeeuws Vlaanderen een belangrijke factor voor jonge gezinnen als zij een woonplaats kiezen. Als onderwijs verdwijnt uit Zeeuws-Vlaanderen wordt het vestigingsklimaat voor jonge gezinnen er onaantrekkelijk. Zeeuws-Vlaanderen zoekt de oplossing in slimme samenwerking met het Vlaamse onderwijs¹⁴⁴. De zogenaamde Zeeuwse Regio Deal speelt in op een aantal ontwikkelingen in de regio Zeeuws Vlaanderen.. Gratis kinderopvang in Zeeuws-Vlaanderen moet een middel worden om dat tegen te gaan¹⁴⁵. De Zeeuwse besturen van het voortgezet onderwijs, de kinderopvang en primair onderwijs proberen met de zogenaamde startgroepen in de grensdorpen een goed en goedkoop alternatief te bieden voor de Vlaamse kinderopvang. Het doel van de startgroepen is te voorkomen dat er een 'weglek' is naar het onderwijs in België om zo teruglopend leerlingenaantal te voorkomen¹⁴⁶. De kinderen mogen namelijk drie gratis dagdelen naar de startgroep komen. De startgroepen dragen bij aan het vergroten van de ontwikkelingskansen van de kinderen in deze kernen¹⁴⁷

Van Vlaamse ouders in Zeeland, die hun kinderen naar de Vlaamse kinderopvang c.q. scholen sturen wordt gesteld dat zij vanwege 'de integratie in hun Nederlandse leefomgeving' hun kinderen naar Nederlandse scholen en kinderopvang zouden moeten sturen. Datzelfde argument geldt natuurlijk ook voor de naar Vlaanderen verhuisde Nederlandse gezinnen in de Vlaamse grensregio's. Vanuit Nederlands-Limburg sturen nogal wat Nederlandse ouders hun kinderen naar Vlaamse kinderopvang instellingen. Daarvoor geldt niet het argument 'integratie in eigen (Nederlandse) leefomgeving' doch geldt naast korte nabijheid, de kostprijs en kwaliteit ook af en toe het idee van Nederlands-Vlaamse coëducatie van Nederlandse en Vlaamse kinderen in de kinderopvang.

In 2020 waren er 683 grensleerlingen in het Vlaamse kleuteronderwijs. Wanneer de kinderopvang in Nederland bijna gratis wordt in 2023, dan zal dit aantal zeer waarschijnlijk afnemen en zal in het verlengde daarvan waarschijnlijk ook het aantal grensleerlingen in het Vlaamse lager onderwijs afnemen.

Opinie

In het nieuwe Nederlandse coalitieakkoord 2021-2025 wordt voorgesteld om de kinderopvang bijna gratis te maken voor werkende ouders. Een deel van de in Nederland wonende Nederlandse en Vlaamse ouders zal om die reden besluiten om hun kinderen in Nederland te laten opvangen.

8.11 Leerlingen-, volwassenen- en studentenmobiliteit: rode loper vanuit Vlaanderen

Met reclame voor gratis kleuteronderwijs van 2½ jaar en lage les- en collegegelden worden er door Vlaamse onderwijsinstellingen leerlingen, cursisten en studenten geworven in Nederland. Deze instellingen hebben uiteraard ook een financieel belang bij het werven van 'buitenlandse' cursisten en studenten.

In het Vlaams parlement vond er in november 2021 een debat plaats 'over het doelbewust aantrekken van leerlingen, die in het buitenland (i.c. Nederland) wonen'¹⁴⁸. Het betrof een Vlaamse basisschool op 10 km van

de grens in een grensgemeente, die met het motto 'Grenzeloos en gratis onderwijs vanaf 2½ jaar' haar onderwijs in Nederland promootte in Nederland. Er zijn een beperkt aantal Vlaamse scholen waar meer dan 80% van de leerlingen afkomstig zijn uit Nederland.

Sommige Nederlandse en Vlaamse scholen voor middelbaar onderwijs in de grensregio organiseren grensoverschrijdende studievoorziening¹⁴⁹. Nederlandse hogescholen en universiteiten geven ook voorziening op Belgische scholen voor secundair onderwijs¹⁵⁰.

De volwassenenmobiliteit wordt gekenmerkt door een zeer grote mate van asymmetrie. Er is bijna geen volwassenenonderwijsmobiliteit van Vlaanderen naar Nederland. Dit vanwege de hoge kosten en het gebrek aan herkenbaar openbaar aanbod in Nederland. De grote Vlaamse instelling voor her-, bij- en omscholing Syntra-PXL werft door middel van een papieren opleidingskrant twee keer cursisten in Nederlands Limburg. Ook is Syntra-PXL aanwezig op Brightlands Chemelot Campus (NL)¹⁵¹. Verder Syntra-PXL werkt samen met grote Nederlandse bedrijven om hun medewerkers te scholen¹⁵².

Een groot aantal Vlaamse hoger onderwijsinstellingen richten zich specifiek op Nederlandse studenten¹⁵³. Zij leggen voor Nederlandse studenten de rode loper uit. Opvallend is dat Nederlandse instellingen zich veel minder richten op Vlaamse studenten.

8.12 Studentenmobiliteit: goed(koper) in Vlaanderen

De studentenstroom vanuit Vlaanderen naar Nederland is minder dan omgekeerd. Wellicht vanwege de hogere kosten (collegegeld, openbaar vervoer, huisvesting enz.). Of zijn er andere redenen?

a. Nederlandse studentenmobiliteit richting Vlaanderen

De Nederlands-Vlaamse studentenmobiliteit is vooral transnationale studiemobiliteit. Vanwege het gebrek aan grensoverschrijdend openbaar vervoer gaan studenten vaak op kot wonen in het buurland. Soms is er sprake van interregionale studiemobiliteit. Dit is het geval als men hoger onderwijs volgt in de grensregio en elke dag op en neer pendelt. Er studeerden in 2019-2020 7.880 Nederlanders in Vlaanderen. Van deze 7.880 studenten woonde er 1.140 Nederlanders niet in België. Wellicht is dit interregionale studentenmobiliteit vanuit de grensregio's. Er woonden 4.200 Nederlandse studenten in België. Dat kunnen in België opgegroeide Nederlandse studenten zijn en/of vanuit Nederland afkomstige (grens)studenten, die in Vlaanderen als inwoners ingeschreven zijn. Van 2.540 Nederlandse studenten is de woonplaats onbekend¹⁵⁴. Een onduidelijk beeld.

Een groot aantal Vlaamse hoger onderwijsinstellingen richten zich specifiek op Nederlandse studenten¹⁵⁵. Zij leggen voor Nederlandse studenten de rode loper uit!

Favoriete studierichtingen van Nederlandse studenten in Vlaanderen

De meest gekozen Vlaamse studierichtingen zijn: geneeskunde, diergeneeskunde, psychologie, mondzorg, vroedkunde, orthopedagogiek. Daarna volgen toegepaste informatica, bedrijfs-management, kunsten en interieurvormgeving.

Motieven om vanuit Nederland in Vlaanderen te studeren

Er worden een aantal redenen genoemd waarom Nederlandse studenten in Vlaanderen studeren¹⁵⁶. Het gaat dan om motieven als:

- in Vlaanderen geldt voor geen enkele opleiding loting of decentrale selectie;
- het aanbod in Nederland is beperkt vaak vanwege een numerus clausus;
- het college- of lesgeld in Vlaanderen is substantieel lager dan in Nederland;
- de opleidingen zijn kleiner en er is intensievere begeleiding;
- het is een buitenlandse opleiding op korte afstand én in de Nederlandse taal;
- de Nederlandse studiefinanciering en OV-vergoeding zijn meeneembaar;
- studentenhuishuisvesting is betaalbaar;
- hogeschoolopleidingen duren 3 jaar in plaats van 4 jaar;

- men wordt als leraar in twee vakken in plaats van één vak opgeleid;
- men kan later inschrijven;
- Eerst in Vlaanderen voorkomt het hoge Nederlands instellingscollegegeld bij tweede studie¹⁵⁷;
- enz.

Vaak kiezen Nederlandse studenten voor specifieke opleidingen universitaire opleidingen, te weten wetenschappen, geneeskunde, bewegings- en revalidatiewetenschappen, diergeneeskunde. In zijn algemeen zijn Nederlandse studenten, ondanks de cultuurverschillen, positief over het Vlaams hoger onderwijs. Wie in Nederland is uitgeloot voor de studie tandheelkunde, of zich gewoon graag in het buitenland wil laten opleiden tot tandarts, kan onder andere in België terecht¹⁵⁸. Dit geldt ook voor geneeskunde¹⁵⁹. Kortom het is goed en goedkoop om in Vlaanderen te studeren¹⁶⁰.

b. Vlaamse studentenmobiliteit richting Nederland

De studentenstroom in absolute aantallen vanuit Vlaanderen naar Nederland is lager dan omgekeerd. Dit is wellicht vanwege de hogere kosten (collegegeld, huisvesting enz.). Na de Duitse, Italiaanse en Chinese studenten volgen de Belgische studenten als grootste groep. In 2020 studeerden er 4.523 Belgen in het Nederlands hoger onderwijs. Het grootste deel zullen wel Vlaamse studenten zijn. In 2006 waren dit er nog maar 1.847. De Belgische studenten studeren economics & business (ca. 1.100), engineering (ca. 650) social sciences (ca. 600), health (ca. 435) en education (ca. 350)¹⁶¹. Van deze 350 studenten 'education' studeren er slechts 27 Belgische studenten voor leraar in het lager en secundair onderwijs. Circa honderd Belgische studenten studeren voor leraar in de culturele en kunstensector en 187 studenten volgen de studie 'Master Educational Needs'. Deze laatste opleiding wordt gekozen vanwege het feit dat men in Nederland aan een Hogeschool (i.c. Hogeschool Fontys in samenwerking met Hogeschool PXL Hasselt) een masteropleiding kan volgen¹⁶².

Motieven om vanuit Vlaanderen in Nederland te studeren

Er is veel minder bekend over de motieven van Vlaamse studenten om in Nederland te studeren. Vanwege de hoge kosten is dit niet interessant. Wellicht vanwege het Engelstalig aanbod? Er wordt slechts af en toe door Nederlandse onderwijsinstellingen een rode loper uitgelegd voor Vlaamse studenten¹⁶³.

Er worden een aantal opmerkingen gemaakt over de redenen waarom men in Nederland studeert¹⁶⁴:

- ik ben dyslectisch, en daarop werd in Nederland beter ingespeeld. In België zou ik automatisch in een speciale, gescheiden klas terechtkomen. Maar ik wilde me helemaal geen 'probleemgeval' voelen;
- omdat ik het allemaal in Vlaanderen te strak en schools vond, pakte dat niet goed uit. Een bezoek aan een open dag bij Hogeschool Fontys, gaf me een positief gevoel. Hier heb je als student alle ruimte en vrijheid;
- het Belgische curriculum is vooral op theorie gericht: feitenkennis is de norm. In Nederland hebben de lessen volgens mij een meer onderzoekend karakter. Het gaat om inzicht verschaffen in plaats van puur kennis reproduceren';
- de Nederlandse Vlaamse cultuurverschillen zijn overbrugbaar¹⁶⁵.
- als Belg studeren in Nederland is allesbehalve makkelijk. Duur openbaar vervoer, problemen met aanvraag Nederlandse studiefinanciering, hoge kosten enz.¹⁶⁶;

c. Instroombeperkingen hoger onderwijs in Vlaanderen en Nederland

In Vlaanderen zijn er slechts enkele opleidingen waarvoor een numerus fixus geldt (geneeskunde en tandarts). In Nederland zijn er enige tientallen opleidingen waarvoor een numerus fixus geldt¹⁶⁷. Vlaamse studenten moeten onder dezelfde voorwaarden als Nederlandse studenten toegelaten worden tot de toegangstesten/examen. Voor Nederlanders, die in Vlaanderen studeren geldt dit ook. Voor bijvoorbeeld Vlaamse studenten, die aan Universiteit Maastricht toegelaten willen worden tot de selectie van de bacheloropleiding geneeskunde gelden dan ook dezelfde regels en toelatingseisen als voor Nederlandse vwo-kandidaten, die geneeskunde willen studeren¹⁶⁸.

EU-recht en instroombeperkingen

Er mogen geen instroombeperkingen gelden voor EU-studenten. Het besluit van de Waalse regeling om niet meer dan 30% van het aantal aanmeldingen voor negen (para)medische opleidingen te reserveren voor niet in België wonende studenten, werd door het EU-Hof van Justitie strijdig geacht met het EU-recht¹⁶⁹. Alleen als

aangetoond kon worden, dat deze regeling uit het oogpunt van de doelstelling 'bescherming van de volksgezondheid' gerechtvaardigd was, mocht deze instroombeperking toegepast worden. Op grond van objectieve redenen zijn instroombeperkingen toegestaan, maar deze zijn zeer beperkt. Bijvoorbeeld: een tekort in bepaalde medische beroepen omdat te veel afgestudeerden terugkeren naar hun land om daar het beroep uit te oefenen). Een zeer groot aantal Nederlanders studeren vanwege de numerus fixus voor de Nederlandse studie diergeneeskunde, wijken uit naar Vlaanderen¹⁷⁰. De Vlaamse regering wil de instroom regelen door een toelatingsexamen voor iedereen¹⁷¹.

Opinie:

Er is een groot scala van motieven waarom Nederlandse studenten in Vlaanderen gaan studeren. Doorslaggevend is het groot aantal Nederlandse opleidingen waarvoor een numerus fixus geldt en de hoge onderwijskosten in Nederland. De taal speelt daarbij geen rol. Er is minder bekend over de motieven waarom Vlamingen in Nederland komen studeren. Een andersoortig onderwijsaanbod? En paradoxaal: de keuze voor een Engelstalige opleiding op korte afstand in het Nederlands taalgebied? Vanwege de kosten is het in ieder geval niet aantrekkelijk om in Nederland te studeren.

9. Onderwijskosten ouders en studenten

Bij de kosten voor het onderwijs gaat het niet alleen om de les-, collegegelden en andere onderwijskosten, doch ook om de sociale en fiscale voorzieningen voor studenten en ouders met schoolgaande kinderen.

a. Kinderen tot 18 jaar

Wat zijn de onderwijskosten resp. financiële faciliteiten voor ouders met schoolgaande kinderen van 2 ½ tot 18 jaar in Nederland resp. Vlaanderen?

- In Nederland is het basisonderwijs en secundair onderwijs gratis. Ouders met schoolgaande kinderen ontvangen in Nederland kinderbijslag plus eventueel een inkomensafhankelijke kindgebondenbudget. De Nederlandse kinderopvang is geprivatiseerd en de ouders ontvangen een bureaucratische ingewikkelde inkomensafhankelijke kinderopvangtoeslag. Voor alleenstaande ouders met kinderen bestaan er ook fiscale faciliteiten¹⁷².
- In Vlaanderen is het onderwijs voor kleuters, het lager en secundair onderwijs gratis. Ouders met schoolgaande kinderen hebben aanspraak op kinderbijslag aangevuld met de schoolbonus en eventueel een inkomensafhankelijke sociale toeslag. Er zijn financiële regelingen voor schoolkosten (zgn. maximumfactuur). Bovenop de kinderbijslag bestaan er zgn. participatie-toeslagen, te weten: kinderopvangtoeslag, kleutertoeslag en schooltoeslag. Voor alle ouders met kinderen ten laste bestaan er fiscale faciliteiten¹⁷³.

Opinie:

De Vlaamse gezinsuitkeringen voor schoolgaande kinderen zijn ca. 2,5 keer zo hoog dan in Nederland¹⁷⁴. Het onderwijs voor 4 tot 18 jarigen is in beide landen 'gratis'. Er is voor deze leeftijdsgroep nauwelijks een economisch motief om voor grensoverschrijdend onderwijs te kiezen. De hoge kosten voor Nederlandse kinderopvang in combinatie met de slecht georganiseerde kinderopvangtoeslag, maken het voor in Nederland wonende ouders met kinderen jonger dan 4 jaar, economisch aantrekkelijk om te kiezen voor Vlaamse kleuterscholen en kinderopvang. De Vlaamse ouders maken geen gebruik van de (dure) Nederlandse kinderopvang. Zij hebben immers geen aanspraak op de Nederlandse kinderopvangtoeslag. Dat is wel het geval bij Belgische grenswerkers, die in Nederland werken.

b. Studenten hoger onderwijs¹⁷⁵

Wat zijn onderwijskosten resp. financiële faciliteiten voor studenten in het hoger onderwijs in Nederland resp. Vlaanderen?

- In Nederland is 2015 in het nieuwe (sociale) leenstelsel voor studenten ingevoerd. Dit nieuwe leenstelsel verving de basisbeurs als sociale voorziening. Er bleef in het nieuwe stelsel alleen de aanvullende

studiefinanciering voor kinderen van ouders met laag inkomen overeind. De gemiddelde studieschuld van de 1,4 miljoen Nederlandse studenten bedraagt € 13.700 (2019). Alle studenten hebben aanspraak op de zgn. 'openbaar vervoer vergoeding'. Studenten vanaf 18 jaar moeten zich zelf tegen ziektekosten verzekeren (ca. € 90 per maand). Er bestaat geen kinderbijslag c.q. fiscale faciliteit voor de ouders van de studenten. Het wettelijk collegegeld voor een voltijdse studie bedraagt € 2.209 (2022-2023). In verband met corona is dit gehalveerd voor het studiejaar 2021-2022. Naast het wettelijk collegegeld bestaat ook het veel hogere instellingscollegegeld voor een tweede studie. Voor bepaalde opleidingen geldt er een verlaagd collegegeld¹⁷⁶. Studeren is in Nederland investeren in je toekomst. Vanaf 2023 wordt de basisbeurs en aanvullende studiebeurs wederom geïntroduceerd.

- In Vlaanderen hebben de ouders voor studerende kinderen tot 25 jaar recht op het Vlaams groeipakket (kinderbijslagen: basispakket, schoolbonus, schooltoeslag en eventueel de sociale toeslag). Studenten zijn - via hun ouders - gratis verzekerd tegen ziektekosten. De ouders hebben ook aanspraak op fiscale faciliteiten (belastingvermindering) voor hun studerende kinderen. Als de ouders te weinig belasting verschuldigd zijn, kunnen zij een belastingkrediet krijgen van maximaal € 470 per kind. Studenten, waarvan het ouderlijk inkomen laag is, kunnen aanspraak maken op een studietoelage van de Vlaamse overheid. In dit geval betaalt de studenten ook minder collegegeld/studiegeld. Het collegegeld/lesgeld bedraagt € 960 (2021-2022)¹⁷⁷. Ook is er aantrekkelijk openbaar vervoer voor studenten¹⁷⁸. De financiële regelingen voor studenten verlopen via de ouders en maken deel uit van het sociale en fiscale beleid.

Opinie:

In tegenstelling tot Nederland hebben Vlaamse gezinnen met studerende kinderen tot 25 jaar Nederland recht op gezinsuitkeringen (groeipakket) en fiscale verminderingen. Studenten uit gezinnen met een laag inkomen hebben recht op de Vlaamse studietoelagen (studiebeurs). In tegenstelling tot Nederland zijn Vlaamse studenten gratis (mee)verzekerd tegen ziektekosten. Heel veel Nederlandse studenten moeten geld lenen (investeren) en het Nederlandse wettelijk collegegeld is 2 keer zo hoog dan het Vlaamse lesgeld.

Het is voor Nederlandse studenten aantrekkelijk om in Vlaanderen te studeren. Voor Belgische studenten is het duur om in Nederland te studeren. Door Vlaamse en Nederlandse opleidingen te stapelen, kan men het zeer hoge Nederlandse instellingscollegegeld slim omzeilen¹⁷⁹.

10. Onderlinge verrekening van onderwijskosten

Op basis van de cijfers over grensoverschrijdende onderwijsmobiliteit kan men concluderen dat er sprake is van asymmetrische onderwijsmobiliteit tussen Nederland en Vlaanderen. De mobiliteit van leerlingen, studenten en volwassenen, die in Nederland wonen en in Vlaanderen onderwijs volgen, is in absolute aantallen ruwweg ca. 2 tot 3 keer zo hoog dan de onderwijsmobiliteit van Vlaanderen naar Nederland.

Er zijn echter ca. 2,6 keer zoveel Nederlanders dan Vlamingen. De onderwijskosten voor de vele in Vlaanderen lerende en studerende Nederlanders moeten opgebracht worden door ca. 6,6 miljoen Vlaamse belastingbetalers. De onderwijskosten voor de weinige in Nederland lerende en studerende Vlamingen moeten opgebracht worden door ca. 17,5 miljoen Nederlandse belasting-betalers. De vraag is op welke wijze is en werd er in Vlaanderen en Nederland gediscussieerd over onevenwichtigheid, wederkerigheid en onderlinge verrekening van deze kosten?

a. Vlaamse discussie over bekostiging Nederlandse leerlingen en studenten

- Al in 2006 vond er in met Vlaamse Parlement over 'het onevenwicht in de grensoverschrijdende mobiliteit van Vlaamse en Nederlandse studenten en leerlingen' een discussie plaats tussen Gilbert Van Baelen (Open VLD) met Frank Vandenbroucke (Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming)¹⁸⁰. Frank Vandenbroucke stelde in dit debat o.a. dat er sprake was van een 'Nederlandstalige gemeenschappelijke open hogeronderwijsruimte, waar wederzijdse mobiliteit als het ware in de structuren ingebakken zit en dus eerder als beoogd dan als problematisch beschouwd kan worden'. Van Baelen beëindigde het debat met de opmerking: 'Ik denk dat het voor een lidstaat geen prioriteit is om leerplichtonderwijs te verstrekken aan onderdanen van een andere lidstaat, zeker niet als het gaat om een verhouding van 1 op 25'.

- In 2012 bepleitte Ludo Sannen (Vooruit) voor een verrekeningssysteem. Hij zei o.a. 'Wij kennen Nederland en de mercantiele benadering. Maar zij zijn zelf vragende partij om samen met Duitse deelstaten een verrekeningssysteem op te starten. Men kan zich afvragen of het niet goed zou zijn om tezelfdertijd een verrekeningssysteem in Vlaanderen op te starten, al besef ik dat het aantal studenten op dit ogenblik nog geen probleem veroorzaakt. Maar dat kan veranderen, en wanneer het over 10.000 of 15.000 mensen zou gaan, wordt het onmogelijk om nog een goed verrekeningssysteem uit te werken. Omdat zij zelf vragende partij zijn om samen met Duitse deelstaten een verrekeningssysteem op te starten, kunnen wij beter nu de koe bij de horens vatten en voorstellen om samen een dergelijk systeem op te starten'¹⁸¹.
- In 2014 wordt er door de politieke partij N-VA in het Vlaamse parlement gesteld 'dat er jaarlijks ongeveer € 134 miljoen gaat naar Nederlandse leerlingen, studenten en cursisten volwassenenonderwijs'¹⁸². Dat bedrag is netto, de bijna 3.000 Belgen die in Nederland schoollopen, zijn ervan afgetrokken. Wil de N-VA eerstdaags een factuur over de grens sturen? 'Absoluut niet, wij vinden een wisselwerking met Nederland een meerwaarde' zegt Koen Daniëls (N-VA). 'De Nederlandse studenten die terugkeren, zullen een beetje als Vlaamse ambassadeur optreden. Maar de wederkerigheid moet wel bewaakt worden. Nederland bespaart op de Open Universiteit en de Nederlandse Taalunie, waarover het verdragen heeft met Vlaanderen. Ook zijn er Nederlandstalige scholen in het buitenland, waar ook veel Vlamingen schoollopen. Daar moet over gepraat kunnen worden. De zaken zijn door deze cijfers geobjectiveerd'.
- In 2016 stelde Koen Daniëls: 'de N-VA is, voor alle duidelijkheid, niet gekant tegen internationale mobiliteit, en zeker niet in de Groot-Nederlandse gedachte. Dat moet u van ons zeker niet denken, integendeel, we kunnen het alleen maar toejuichen'¹⁸³.
- In maart 2021 zei Koen Daniëls: 'Ik geef nog even de cijfers. Op dit moment gaan er 52.800 Nederlandse leerlingen en studenten naar Vlaanderen, en gaan er 4.100 Vlaamse leerlingen naar Nederland. Collega's, dat is nogmaals een bewijs van de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs, maar ook van het feit dat het kleuteronderwijs in Vlaanderen vroeger start dan in Nederland en dat ze daar dus gewoon de berekening maken: wat is het duurst, kleuteronderwijs of Nederlandse kinderopvang? Die is dan snel gemaakt'¹⁸⁴.

b. Nederlandse discussie over bekostiging van buitenlandse studenten

Enige fragmenten uit de discussie over de kosten resp. opbrengsten van buitenlandse studenten in Nederland:

- In 2010 kopte De Volkskrant 'Instroom buitenlandse studenten kost overheid 100 miljoen'¹⁸⁵. Het VVD-Kamerlid Anne-Wil Lucas wil niet de deur dichtgooien voor studenten uit andere EU-landen, maar wel vindt ze dat Nederlandse studenten meer gestimuleerd moeten worden om naar het buitenland te gaan.
- De voormalige Nederlandse topambtenaar Ferdinand Mertens, een van de architecten van het Nederlands grenslandenbeleid ('Internationalisering op de fiets'), zei in 2011 'dat hij altijd al gewaarschuwd had tegen de ongewenste financiële gevolgen van het grensoverschrijdende verkeer. In de nota 'Onbegrensd Talent (1997)' vond men dat het principe 'geld volgt student' moest gelden. Het zou dan voor de overheden niets uitmaken waar iemand studeert. Het land van herkomst draagt daarvoor de financiële consequenties. Dat hadden we afgekeken van de Scandinavische landen. Op Europese schaal bleekt het echter een mission impossible te zijn om dit principe in te voeren. We kregen het in Europa niet voor elkaar. Maar ook niet met de buurlanden'¹⁸⁶.
- In 2012 becijferde het Nederlands Centraal Planbureau dat buitenlandse studenten, met name Duitsers, Nederland jaarlijks € 740 miljoen opleverde als één op de vijf van die studenten na afloop van de studie nog een paar jaar zou blijven werken in Nederland. Zelfs als minder dan 3 procent dat doet, zou Nederland nog quitte spelen¹⁸⁷. In 2016 stelde Nuffic dat Nederland aan buitenlandse studenten 1,5 miljard verdiende¹⁸⁸. Rekent men zich niet rijk?
- Het Nederlands Centraal Planbureau (CPB) berekende in het rapport 'De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en het mbo (2019)' dat een buitenlandse student die in Nederland komt studeren, per saldo meer oplevert voor de Nederlandse economie dan hij kost. Een buitenlandse student uit een Europees land levert Nederland 5 tot 17 duizend euro op, een student van buiten Europa zelfs 69 tot 94 duizend euro¹⁸⁹. Het is voor veel universiteiten financieel aantrekkelijk om buitenlandse studenten aan te trekken¹⁹⁰.
- In het magazine van de Nederlandse werkgeversorganisatie VNO-NCW vraagt men zich regelmatig af wie de kosten van buitenlandse studenten betaalt en wat de opbrengsten zijn. 'Er komen meer Europese

studenten naar Nederland, dan dat Nederlanders over de grens gaan. Nederland betaalt dus voor de opleiding van Europese jongeren. Is dat erg? Niet als ze hier vervolgens blijven werken. Maar dat geldt niet voor iedereen. Wat nou als Europese landen geld storten in een kas waaruit het collegegeld van over de grens studerende jongeren wordt betaald? Dat wordt zeker belangrijk als het aantal Nederlandse studenten gaat krimpen en er relatief gezien meer Europeanen uit andere landen hier komen studeren¹⁹¹.

c. *Hoe zouden Nederland en Vlaanderen de onderwijskosten kunnen verrekenen?*

Wanneer een inwoner van België in Nederland of een inwoner van Nederland in België een medische behandeling ondergaat, dan worden de (medische) kosten gemaakt in het buurland door het land van herkomst vergoed. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor gepensioneerden. Een in België wonende gepensioneerde met enkel Nederlandse pensioenen, heeft ten financiële laste van Nederland recht op medische zorg in België. Een in Nederland wonende grenswerker, die in België sociaal verzekerd is, heeft bij werkloosheid recht op een Nederlandse werkloosheidsuitkering. Nederland declareert de gemaakte werkloosheidskosten bij België. Hoe de lidstaten onderling hun sociale kosten afrekenen is vastgelegd in de Europese verordeningen, die de wettelijke sociale zekerheid coördineren¹⁹². De betrokken burgers merken (gelukkig) niets van de onderlinge kostenverrekeningen.

Men kan zich afvragen of dit soort kostenverrekeningen niet mogelijk zijn in het geval van leerlingen c.q. studenten, die in een andere lidstaat studeren. Waarom zou Nederland, wanneer een inwoner van Nederland een staaroperatie ondergaat in België, de gemaakte kosten voor deze behandeling wel vergoeden aan België en niet de kosten van een in Nederland wonende leerling, die 6 jaar lager onderwijs volgt in Vlaanderen?

De data voor een mogelijke onderlinge kostenverrekening moet uit komen uit een gemeenschappelijke rapportage over wederzijdse onderwijsparticipatie inzake het aantal grensleerlingen en grensstudenten in Nederland en Vlaanderen. Dit soort onderzoeken werden in de periode 1995 -2006 regelmatig uitgevoerd¹⁹³. Het is toch niet onredelijk, dat in het geval van substantiële asymmetrische leerlingen- en studentenmobiliteit tussen Nederland en Vlaanderen, er een onderlinge educatieve kostenverrekening plaatsvindt tussen Nederland en Vlaanderen? Het kan toch niet zo zijn dat een land voor een dubbeltje of franc op de eerste rang mag zitten in het andere land?

De eventuele onderlinge verrekening van onderwijskosten mag niet los gezien worden van andere fiscale verrekeningsmechanismen. Een zeer controversieel punt is de verdeling van de belastingheffing over grensoverschrijdende pensioenen. Er wonen veel meer gepensioneerden met Nederlandse pensioenen in België dan gepensioneerden met Belgische pensioenen in Nederland¹⁹⁴. Op het ogenblik worden ouderdomspensioenen belast in het woonland, omdat men het uitgaat van het principe 'gelijke behandeling in de straat'. Dat is nadelig voor Nederland. Nederland wil deze Nederlandse pensioenen aan de bron (Nederland) belasten, omdat het in de opbouwfase fiscale faciliteiten heeft verleend. Toepassing van dit uitgangspunt ('I want my money back') leidt echter tot ongelijke behandeling van de gepensioneerden in de straat of te wel 'ongelijke behandeling in het woonland'.

Opinie:

Het is perfect mogelijk om de onderwijskosten, gemaakt voor grensleerlingen, -studenten en -cursisten, onderling te verrekenen. De Vlaamse boekhouders en Hollandse kooplieden moeten zich echter niet beperken tot de kosten. Er mag geen 'arithmétique hollandaise' plaatsvinden¹⁹⁵. Ook de niet-economische baten van de onderwijsmobiliteit voor de leerlingen, studenten en grensprovincies moeten in beeld gebracht worden.

11. Epiloog van de caleidoscoop: onderwijsmobiliteit Nederland-Vlaanderen

a. Kleurige asymmetrische patronen

Kijkt men door een caleidoscoop dan ziet men kleurige symmetrische patronen, die wisselen wanneer men de caleidoscoop schudt. Door draaiing ziet men veranderende kleuren en figuren. De onderwijsmobiliteit tussen Vlaanderen en Nederland is allesbehalve symmetrisch. Er zijn wel kleurige asymmetrische patronen herkenbaar. De *oranje* kleur van de vele Nederlandse leerlingen c.q. studenten, die onderwijs volgen in

Vlaanderen. Voor hen is het gras bij de burens *groener* dan in eigen land. Vanuit een aantal Vlaamse hoger onderwijsinstellingen wordt de *rode* loper vaak uitgelegd voor Nederlandse studenten.

b. Meten is (niet) weten: de rode cijfers

Men hoeft niet kleurenblind te zijn om waar te nemen dat de onderwijsmobiliteit Nederland-Vlaanderen tot rode cijfers in de Vlaamse onderwijsbegroting leidt. Nederland mag daarvoor zijn ogen niet sluiten. Het is technisch mogelijk om de onderwijskosten onderling te verrekenen. Het door het Vlaamse parlementslid Koen Daniëls gesuggereerde aantal van 52.800 Nederlandse leerlingen en studenten in Vlaanderen resp. 4.100 Vlaamse leerlingen in Nederland is echter overdreven. Tegenover ca. 12.500 Nederlandse grensleerlingen- c.q. studenten staan ca. 5.100 Vlaamse grensleerlingen- c.q. studenten¹⁹⁶. Het meetellen van de leerlingen en studenten van Nederlanders, die in Vlaanderen wonen, is fundamenteel onjuist. Het is begrijpelijk en wenselijk, dat de kinderen van deze Nederbelgen vanwege de sociaal-culturele integratie, onderwijs volgen in 'eigen' (woon)land. Vooral nog leidt dit niet tot het volledig politiek burgerschap in België, omdat deze Nederlanders geen stemrecht hebben voor het Vlaams c.q. het Belgisch parlement. De Nederbelgen sterven niet als Belg, doch leven als Zuidelijke Nederlanders in België. 'Niet te sterven als Belg doch als Zuidelijke Nederlander' is overigens ook de 'doodwens' van Bart De Wever¹⁹⁷.

Meten is niet alles weten. De kwantitatieve cijfers over onderwijsmobiliteit zeggen immers niets over de kwalitatieve gevolgen van de onderwijsmobiliteit. Er wordt wel gevraagd naar het waarom van de onderwijsmobiliteit, doch de vraag of leren, werken en studeren bij de burens leidt tot sociaal-culturele en educatieve verrijking van betrokkenen en tot meer saamhorigheid in de grensregio's, is nauwelijks onderzocht.

c. Alle kleuren van de regenboog

Voor inwoners van grensregio's is het begrip 'leefomgeving' niet beperkt tot eigen nationale grondgebied doch geografisch ruimer. Het Europees burgerschap leidt er toe dat het verschil in nationaliteit juridisch gezien (bijna) geen rol meer speelt. De verschillen in nationaliteit en de daaraan gekoppelde identiteiten blijven evenwel een dominante rol spelen. Er zijn veel variaties zichtbaar. In alle kleuren van de regenboog.

Vaak kiest men ervoor om zijn nationaliteit te laten aansluiten bij zijn/haar identiteit. Veerle Hegge, de echtgenote van de Vlaams politicus Bart De Wever, groeide op in Hamont-Achel (Belgisch-Limburg) en was van geboorte Nederlandse. Zij koos er bewust voor om Belgische te worden. Dat bood haar in ieder geval de mogelijkheid om kiesrecht te verwerven voor het Vlaams en Belgisch parlement. De autocoureur Max Verstappen kreeg bij zijn geboorte zowel de Nederlandse als Belgische nationaliteit. Hij volgde lager en secundair onderwijs in Belgisch-Limburg. Nadat hij zijn Belgisch rijbewijs had behaald, koos hij exclusief voor de Nederlandse nationaliteit. En vertrok naar Monaco.

Er zijn veel voorbeelden van grensbewoners, waarbij dubbele nationaliteit, gemengde huwelijken en gemengde arbeids- en onderwijsloopbanen voorkomen. Een prominent voorbeeld is de voormalige Nederlandse Minister van Onderwijs en Cultuur Ingrid van Engelshoven. Zij woonde tot haar achttiende jaar in Turnhout en volgde van 1978 tot 1984 secundair onderwijs aan het Heilig Grafinstituut in Turnhout (België)¹⁹⁸. Het is pijnlijk om te constateren dat tijdens het ministerschap van de Nedervlaamse Ingrid van Engelshoven de Vlaams-Nederlandse onderwijssamenwerking is verwaarloosd. Opmerkelijk is het dat Bart De Wever (N-VA) in 2021, net als Frank Vandenbroucke in 2006, pleitte voor 'verdere integratie van het hogeronderwijslandschap in Nederland en Vlaanderen, omdat deze een bijdrage levert aan een vlotte en verrijkende arbeidsmobiliteit'¹⁹⁹.

d. Vergelijking onderwijsstelsels: zwart-wit

In de geraadpleegde bronnen worden de beide onderwijsstelsels regelmatig vergeleken. Een oppervlakkige vergelijking geeft het volgend zwart wit beeld:

- Het Nederlandse onderwijsstelsel erg Angelsaksisch gericht²⁰⁰. Alles wordt al gauw in economisch nut en rendement uitgedrukt. Het Nederlandse systeem kenmerkt zich door een leerlinggerichte ideologie (individuele ontplooiing, aandacht voor maatschappelijke voorbereiding en een vrijer leerklimaat). Studenten moeten investeren in hun toekomst door studieleningen. De verengelsing van het onderwijs en

werven van internationale studenten is een verdienmodel voor de Nederlandse onderwijsinstellingen en de Nederlandse economie²⁰¹.

- In België c.q. Vlaanderen wordt meer 'Rijnlands' gedacht. Ambachtelijkheid en cultuur wordt benadrukt in het onderwijs. Het Vlaamse onderwijs kenmerkt zich door een leerstofgerichte ideologie (nadruk op de kernvakken lezen, rekenen en schrijven, beroepsvoorbereiding en een gedisciplineerd onderwijsklimaat). Studenten en hun ouders worden financieel ondersteund. De verengelsing is minder dan in Nederland. De buitenlandse studenten worden vaak gezien als een kostenfactor voor de Vlaamse overheid.

d. Onderwijsmobiliteit & grensbelemmeringen

De voormalige Nederlandse Staatsecretaris Knops stelt in een brief over de Vlaams-Nederlandse samenwerking: 'Zo lang een grens vooral een scheidslijn is van twee rechtsgebieden, zullen bij grensoverschrijdend samenwerken altijd verschillen optreden en grensbelemmeringen zullen derhalve altijd blijven bestaan. Als de huidige trend van steeds verder intensiverende grensoverschrijdende samenwerking zich voortzet, zullen daardoor ook meer grensbelemmeringen ervaren worden. Navenant zal de noodzaak van oplossingen ook toenemen'. Als oplossing voor grensproblemen stelt men 'dat het gericht afwijken van algemeen verbindende regels in voorkomende gevallen meer perspectief biedt op een bevredigende oplossing van knelpunten in het grensoverschrijdend verkeer dan een aanpassing van die regelgeving'²⁰².

Afgezien van de anomalie inzake het bizarre lerarenartikel in het dubbelbelastingverdrag Nederland-België, dat via een protocol eenvoudig op te lossen is, zijn er weinig onderwijsspecifieke grensbelemmeringen. In de dagelijkse werkelijkheid levert het 'ontkennen' van de grens vaak meer problemen op dan het 'kennen' van de grens. Dit is het geval bij bijvoorbeeld leraren, die gelijktijdig in Nederland én Vlaanderen werken en bij werkende grensstudenten. Het steeds maar problematiseren van de grens belemmert trouwens ook de grensoverschrijdende mobiliteit. Het weerhoudt EU-burgers ervan om gebruik te maken van de kansen en mogelijkheden die over de grens liggen.

E. Geografische ligging van de grensregio's

Kijkt men met een vergrootglas naar de leraren, leerlingen- en volwassenenmobiliteit dan ziet men dat de deze zich afspeelt in de perifere grensregio's. Het zijn vooral Zeeuws-Vlaanderen en de beide Limburgen - 'de verre uithoeken van twee kleine landen' - waar de interregionale onderwijsmobiliteit plaatsvindt. Deze grensregio's liggen echter niet perifeer ten opzichte van elkaar. Zij beseffen steeds meer dat hun welvaart en welzijn toeneemt, als men de kansen aan de overkant van de grens benut.

Het is echter de vraag: hoe dit te organiseren? De oriëntatie van veel politici, ambtenaren en de spraakmakende (onderwijs)elite is vaak nationaal én multilateraal (kosmopolitisch) en niet bilateraal. De beide Limburgen kiezen ervoor om hun grensoverschrijdende onderwijssamenwerking multilateraal met Nordrhein-Westfalen en Wallonië te organiseren. Dat is veel te ingewikkeld. Dat geldt ook voor de Benelux, die voor wat betreft onderwijs, samenwerkt met Nordrhein Westfalen. Allemaal goed bedoeld, doch niet efficiënt. Voor grensregio's is het benutten van elkaars onderwijsinfrastructuur van groot belang voor hun sociaal-economische welvaart en culturele cohesie. Zonder te streven naar harmonisering, zonder bi-diplomering enz. valt er veel van elkaar te leren. Een Nederlands-Vlaams uitwisselingsprogramma voor leraren, leerlingen en studenten is een must.

Tot slot. Het is wachten op een nieuw herenakkoord tussen de Vlaamse minister van onderwijs Ben Weijts en zijn nieuwe Nederlandse collega's: de kosmopolitische Robbert Dijkgraaf en Friese Dennis Wiersma²⁰³. Als zij niet reageren: gewoon een rekening sturen voor de onderwijskosten, die Vlaanderen maakt voor Nederlandse grensleerlingen en studenten. Dat helpt ongetwijfeld.

¹ Ger Essers is bestuurslid van ANV beide Limburgen en Stichting Geen Grens

² www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2017/12/van-engelshoven-dieseltje-op-onderwijs-566794/

³ www.nrc.nl/nieuws/2017/05/25/vlaamse-proffen-spreek-je-zelden-aan-10157340-a1560439

⁴ www.nuffic.nl/onderwijssystemen/nederland; www.nuffic.nl/onderwijssystemen/belgie-vlaamstalige-regio
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/netherlands_nl

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/belgium-flemish-community_nl
Onderwijs- en opleidingsmonitor 2019 Nederland en België. Zie:
https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-belgium_nl.pdf
https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-netherlands_nl.pdf
<http://taalunieversum.org/inhoud/onderwijstermenlijst>
www.cultuurverschillenbelgienederland.nl/onderwijsverschillen-belgie-vlaanderen-en-nederland-zijn-groot/
www.mamabaas.be/content/het-onderwijs-nederland-en-belgie-enkele-opmerkelijke-verschillen

⁵ Een studie naar grensoverschrijdende onderwijsmobiliteit in de grensstreek Vlaanderen-Nederland; basis-, secundair/ voortgezet en volwassenenonderwijs. Beknopt eindverslag. Jong, U. de, Haegendoren, M. van, Groof, G. de, Felix, C., Valgaeren, E. & Voorthuis, M. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut/Limburgs Universitair Centrum (1998)
De kracht van België. Maaïke van de Watering. Onderzoek Radboud Universiteit (2016). Zie ook 'De kracht van België. Maaïke van de Watering. POM 2017 nummer 4. www.pomagazine.nl

⁶ In aantal bekende arresten zijn; Casagrande, 9/74; Forcheri C-152/82; Gravier C-293/83; Lair C-39/86; Raulin, C-357/89; Bernini C 3/90; Meeusen C-337/97; Fahmi en Cerdeiro-Pinedo Amado C-33/99; Morgan en Bucher C-11/06 en C-12/06; Jacqueline Förster C-158/07; Europese Commissie tegen Nederland, C-542/09; Europese Commissie tegen Nederland C-542/09; B. Martens C-359/13; Europese Commissie tegen Nederland C-233/14.

⁷ <https://wetten.overheid.nl/BWBV0001274/1997-03-01>

⁸ Er waren 6 GENT-akkoorden (1990-2003). GENT is de afkorting van Gehele Europese Nederlandse Taalgebied.

⁹ Het gewicht van een gedeelde cultuur. Ontstaan, bloei, opheffing en hervorming van de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland, 1995-2015; Galen, J.C. van (2016)
www.vrt.be/vrtnws/nl/2015/03/09/commissie_cultureelverdraggoithanddoekinding-1-2264237/

¹⁰ www.steunpuntwerk.be/node/3599b

¹¹ <http://romagazine.nl/kantelend-perspectief-voor-grensregio-groeien-aan-de-grens-vergt-langjarige-rijksinzet/26100>

¹² <https://grensregio.eu>. Zo ook de jaarlijkse Nederlands-Vlaamse regeringstoppen

¹³ www.de-lage-landen.com/article/de-twee-limburgen-een-taal-een-volkslied-maar-een-diepe-rivier-die-hen-scheidt (2021)

¹⁴ www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1010877/verslag/1015968;
www.fdfa.be/sites/default/files/atoms/files/1150_Ondertekende_akte_in_het_Nederlands.pdf

¹⁵ De Nederlandse Minister van Onderwijs Ingrid van Engelshoven volgde als inwoner van België van 1978 tot 1984 voortgezet onderwijs in Vlaanderen (Heilig Grafinstituut Turnhout (België).
www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1257263/verslag/1260111

¹⁶ <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/255920/verklaring-vlaams-nederlandse-top.pdf>

¹⁷ Nederland en België in beeld. Wat weten, denken en vinden jongeren in België en Nederland van elkaars landen en bevolkingen? Den Haag, Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael (2000)

¹⁸ [www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2019/09/26/speech-staatssecretaris-knops-bij-dies-natalis-open-universiteit-heerlen;](http://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2019/09/26/speech-staatssecretaris-knops-bij-dies-natalis-open-universiteit-heerlen) [www.kijkenoverdegrens.nl/;](http://www.kijkenoverdegrens.nl/) <https://kennisopenbaarbestuur.nl/thema/grensoverschrijdende-samenwerking/>

¹⁹ <https://de-lage-landen.com/book/dllgeschiedenis>. Zie hierin hoofdstuk 9: Ken je burens

²⁰ www.nvaio.net

²¹ www.stichtingnob.nl

²² www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1519378/verslag/1523254

²³ www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1517379/verslag/1522839 www.scienceguide.nl/2021/05/de-nvaio-heeft-zand-in-de-machine-door-te-grote-cultuurverschillen/

²⁴ www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1281476/verslag/1282503, www.stichtingnob.nl
www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2017D26736&did=2017D26736

²⁵ www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1540664/verslag/1544328

²⁶ www.uhasselt.be/Documents/UHasselt/algemeen/tUL-verdrag.pdf https://tul.edu/tUL_algemeen/default.asp

²⁷ www.de-lage-landen.com/magazine/de-lage-landen Nr. 4 2021 Zie hier in het artikel van Tomas Vanheste: De twee Limburgen: één taal, één volkslied, maar een diepe rivier die hen scheidt

²⁸ Van de ca 15.000 OU-studenten zijn er 1.129 Belgische studenten (2019)

²⁹ www.chapeumagazine.com/business/ziel-zaligheid-met-theo-bastiaens-limburg-wees-niet-te-bescheiden/

³⁰ www.trouw.nl/nieuws/naar-school-over-de-grens-laait-je-hotpants-thuis~b6656ac1/

³¹ Met een Belgische vader en een Nederlandse moeder vertegenwoordigt Iris van Ysacker (18) beide kanten van de grens. Het gezin van Ysacker heeft in Maasmechelen gewoond en is nu in Weert gevestigd. De eerstejaarsstudent Data Science in Eindhoven heeft een dubbele nationaliteit en voelt zich in beide landen thuis
www.cursor.tue.nl/achtergrond/week-3-22/over-spraakverwarring-en-cultuurverschillen/

³² <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=195157>

³³ De wederzijdse onderwijsparticipatie van leerlingen/studenten in Nederland en Vlaanderen», schooljaar 2006/2007, zevende publicatie. <https://adoc.pub/de-wederzijdse-onderwijsparticipatie-leerlingen-en-studenten.html>

³⁴ Informatie d.d 20.12.2021 Bron: databanken Stafdiensten departement Onderwijs

³⁵ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1735668>

³⁶ www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/1386665/; de meeste leerlingen wonen in Lanaken, Riemst, Maasmechelen, Voeren, Kinrooi, Lommel, Hamont-Achel, Ravels, Hoogstraten, Arendonk, Baarle-Hertog, Antwerpen en Essen

- ³⁷ Schriftelijke vraag nr. 496 van Ortwijn Depoortere datum: 22 mei 2017 aan Hilde Crevits Vlaams Minister van Onderwijs over 'Onderwijs Nederlands voor kinderen van expats'
- ³⁸ www.stichtingnob.nl/Over-NOB/Nieuws/jaarverslag-2020-online. Vlaanderen is vertegenwoordigd in de Raad van Toezicht
- ³⁹ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1734872> ; <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1639221>;
www.cdenv.be/kopstuk/loes-vandromme/nieuws/vlaamse-universiteiten-en-hogescholen-populair-bij-buitenlandse-studenten/
- ⁴⁰ https://public.tableau.com/app/profile/nuffic/viz/Outgoing-mobility-1_Destination-institutions/Graph
www.hln.be/binnenland/populariteit-vlaamse-universiteiten-en-hogescholen-groeit-bij-buitenlandse-studenten~a0fcdcaa/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
- ⁴¹ www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/incoming-degree-student-mobility-in-dutch-higher-education-2018-2019.pdf
<https://radio2.be/limburg/meer-belgische-studenten-aan-universiteit-van-maastricht>;
www.observantonline.nl/Home-oud/Artikelen/articleType/ArticleView/articleId/14382/Waalse-studenten-in-de-knel
- ⁴² www.1limburg.nl/steeds-meer-walen-kiezen-voor-universiteit-maastricht
- ⁴³ www.pcvolimborg.be; www.syntra-limburg.be
- ⁴⁴ <https://cursa.be/opleidingen/>
- ⁴⁵ Kunst leren bij de Buren. Nederlanders bevolken het Vlaams deeltijds kunstonderwijs. Joost Heeren (Master Kunsteducatie). Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten; april 2010.
- ⁴⁶ www.syntravlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Fiche%20onderneming%20-%20Leerling%20uit%20Nederland.pdf;
www.s-bb.nl/bedrijven/leerbedrijf-worden/
- ⁴⁷ www.limburger.nl/cnt/dmf20180429_00060799;
www.standaard.be/cnt/dmf20180601_03540571
www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20180531_03539713
- ⁴⁸ <https://vistacollege.nl/studeren/bedrijfsopleidingen>; www.gildebedrijfsopleidingen.nl/home/;
www.technischopleidingscentrumzuid.nl; <https://leeloopbaan.nl/loopbaaninfo/opleidingsinfo/>
- ⁴⁹ Twee voorbeelden van cursussen bij het reguliere onderwijs: www.gildebedrijfsopleidingen.nl/opleidingen/basiscursus-aarding/;
www.gildebedrijfsopleidingen.nl/opleidingen/basis-installatietechniek-voor-e-monteurs/
- ⁵⁰ www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten/schriftelijke-vragen/1502765
- ⁵¹ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1701080M>
- ⁵² Gegevens verstrekt door AGODI in november 2021
- ⁵³ www.hln.be/onderwijs/vlaamse-leerkrachten-trekken-steeds-vaker-naar-nederland~a57ad0e7/
- ⁵⁴ Actieve ABP-deelnemers in PO: 500, VO: 411, MBO:206, HBO: 367, WO: 966: totaal 2.450. Gegevens verstrekt door APB in november 2021
- ⁵⁵ Informatie aangevraagd bij DUO d.d. 17.09.2021
- ⁵⁶ www.nuffic.nl/en/subjects/facts-and-figures/fields-of-study Select: Belgium
- ⁵⁷ www.nuffic.nl/onderwijssystemen/nederland;
www.nuffic.nl/onderwijssystemen/belgie-vlaamstalige-regio
- ⁵⁸ <https://startpuntgrensarbeid.benelux.int/bede/nl/diplomas-en-beroepskwalificaties/uw-beroep-gereguleerd-de-lidstaat-waar-in-u-wilt-gaan-werken>
In Nederland resp. België/Vlaanderen zijn er 185 resp. 172 gereguleerde beroepen.
https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=regprofs&id_country=10&quid=1&mode=asc&pagenum=1&maxrows=15#top
- ⁵⁹ www.benelux.int/nl/nieuws/onderwijsministers-zetten-het-licht-op-groen-voor-een-uitbreiding-van-de-wedzijdse-niveauperkenning-van-diplomas-hoger-onderwijs;
www.benelux.int/files/2914/3201/9349/M20153_NL.doc.pdf
- ⁶⁰ www.naricvlaanderen.be/nl/nederlandse-diplomas
<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13375>
- ⁶¹ www.nuffic.nl/onderwerpen/beroepserkenning/werken-nederland-een-ander-eu-land
- ⁶² www.benelux.int/nl/kernthemas/interne-markt-economie/werken-de-benelux/arbeidsmobiliteit. www.beneluxparl.eu. Zie numerieke lijst van de dossiers nr. 894
- ⁶³ www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/07/07/voortgangsrapportage-actie-agenda-grensoverschrijdende-economie-arbeid
- ⁶⁴ Professionele erkenning Nederlandse psychologie opleiding door België (case 13)
Zie: <https://itemcrossborderportal.maastrichtuniversity.nl/p/publiccases>
- ⁶⁵ <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RVS:2011:BR6920>
- ⁶⁶ <https://duo.nl/particulier/buitenlands-diploma-in-nederland/werken-als-leraar.jsp>
www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/vraag-en-antwoord/lesgeven-met-buitenlandse-opleiding
- ⁶⁷ www.vlaanderen.be/professionele-erkenning-van-een-buitenlandse-beroepskwalificatie-in-het-onderwijs
- ⁶⁸ <https://duo.nl/particulier/onderwijsbevoegdheid/onderwijsbevoegdheid-bepalen.jsp>;
<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/bekwaamheidsbewijzen/>;
<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/buitenlands-diploma-of-beroepservaring#erkennen>
- ⁶⁹ <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBARN:2010:BM6837>
- ⁷⁰ Het blijkt dat sommige Nederlandse scholen bevoegdheid van de Vlaamse leraren kleuteronderwijs beperkt tot de groepen 1 t/m 4.
- ⁷¹ Waarom krijgen afgestudeerden van de Bachelor Lerarenopleiding lichamelijke opvoeding enkel de tweedegraads onderwijsbevoegdheid in Nederland? Case 1004 Zie: <https://itemcrossborderportal.maastrichtuniversity.nl/p/publiccases>

⁷² www.lesgeveninzeeland.nl/vlaamse-professional. Zie Lesgeven aan leerlingen van 4 t/m 12 jaar. <https://bron.fontys.nl/fontys-doet-in-belgie-niets-buiten-het-boekje/>; <https://bron.fontys.nl/kou-uit-de-lucht-over-belgen-die-fontys-master-doen/>; <https://punt.avans.nl/2019/01/vlaamse-universiteiten-boos-over-import-nederlandse-hbo-masters/>

⁷³ www.lesgeveninzeeland.nl/vlaamse-professional. Zie: Lesgeven aan leerlingen van 12 t/m 18 jaar; zie ook: www.leraar24.nl/2624850/als-vlaamse-leraar-voor-eeen-zeeuwse-klas/

⁷⁴ www.demorgen.be/nieuws/gezocht-nederlandse-juf-voor-vlaamse-klas~b6242603/

⁷⁵ www.grenstreinbus.be

⁷⁶ www.delijn.be/nl/vervoerbewijzen/tickets/euregio.html

⁷⁷ www.belgiantrain.be/nl/tickets-and-railcards/overview-products/young-child

⁷⁸ <https://community.ns.nl/abbonnementen-2/studentenreisproduct-en-belgische-student-24722>; <https://radar.avrotros.nl/forum/openbaar-vervoer-taxi-f41/hoge-treinkosten-voor-buitenlandse-student-t191242.html>

⁷⁹ www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/vlaamse-school-trekt-zeeuwse-juf~b6ce172d/

⁸⁰ www.aob.nl/nieuws/de-grens-over-om-voor-de-klas-te-staan/

⁸¹ www.heuvelmans.be/diensten/schoolvervoer.html; www.ghielen.nl/schoolvervoer-mosa-rt; www.horntours.nl/schoolvervoer/schoolvervoer-maaseik-en-kinrooi/

⁸² Zie landkaart op website www.ghielen.nl/schoolvervoer-mosa-rt;

⁸³ www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2011Z22994&did=2011D60195

www.bndestem.nl/nieuws/vervoer-van-leerlingen-naar-belgie-vergoed~ac321373/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F

⁸⁴ www.vosabb.nl/sluis-geen-geld-meer-voor-leerlingenvervoer-naar-vlaams-so/;

www.pzc.nl/zeeuws-vlaanderen/leerlingenvervoer-blijft-toch-rijden-naar-speciaal-onderwijs-over-de-grens~a7b9264f/

⁸⁵ www.omroepzeeland.nl/nieuws/130669/Sluis-vergoedt-vervoer-naar-speciaal-onderwijs-over-de-grens-niet-meer_

www.pzc.nl/zeeuws-vlaanderen/leerlingen-niet-over-de-grens-willen-vervoeren-is-on-zeeuws-vlaams~a2c18457/

⁸⁶ www.limburger.nl/cnt/dmf20180226_00056641/belgische-docent-in-nederland-fiscaalde-klos/

⁸⁷ zie www.rvatech.be. Ga naar Riodoc en voeg is 082506

⁸⁸ <https://wetten.overheid.nl/jci1.3:c:BWV0001563&hoofdstuk=VI&artikel=27&z=2013-09-01&g=2013-09-01>

⁸⁹ www.dekamer.be/kvcr/showpage.cfm?section=qrva&language=nl&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=55&dossierID=55-B057-1185-0424-2020202110058.xml

⁹⁰ Welke wetgeving geldt? www.svb.nl/nl/bbz-bdz/brochures/grensgangers

⁹¹ ECLI:NL:RBAMS:2021:4582, Rechtbank Amsterdam, 20/1215 (rechtspraak.nl). Dit is het geval van een muziklerares, die gelijktijdig in Nederland én België werkte en 9 jaar verkeerd sociaal verzekerd was. www.aob.nl/nieuws/de-grens-over-om-voor-de-klas-te-staan/ In dit Aob-artikel is sprake van leraar Freek van den Brink die gelijktijdig in Nederland én Duitsland werkt en een lerares Alexandra de Waele die gelijktijdig in Nederland én België werkt.

⁹² <https://vsnu.nl/files/documenten/CAO/Onderhandelaarsakkoord%20cao-NU%202021.pdf>

⁹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0015>

Arrest 15 januari 1998, Zaak C-15/96, Kalliope Schöning-Kougebetopoulou t. de Freie und Hansestadt Hamburg, Jurisprudentie 1998, blz. I-00047

⁹⁴ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/werken-in-het-onderwijs/vraag-en-antwoord/arbeidsvoorwaarden-in-het-onderwijs; <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijspersoneel>

TALIS: Teaching and Learning International Survey. OECD-oerzichten van Nederland en Vlaanderen, zie: <https://talisis2018.nl/files/Infographic%20TALIS%202018%20deel%20II.pdf>

www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/teaching-and-learning-international-survey-talis

⁹⁵ www.tijd.be/politiek-economie/belgie/vlaanderen/lerarentekort-klimt-naar-ongekende-hoogten/10330967.html

⁹⁶ <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/grijp-je-kans-verleg-je-grenzen-hoe-de-zeeuwen-erin-slagen-docenten-uit-belgie-naar-nederland-te/>

⁹⁷ www.consultancy.nl/nieuws/14209/salaris-van-leraren-in-het-basisonderwijs-en-voortgezet-onderwijs;

www.jobat.be/nl/art/waar-verdieneen-leerkracht-het-meest; https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-salaries-2021_en; www.klasse.be/53735/hoeveel-verdieneen-leraar/

⁹⁸ www.lesgeveninzeeland.nl/storage/finder/files/hand-outPO.pdf

⁹⁹ www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/vlaamse-school-trekt-zeeuwse-juf~b6ce172d/

¹⁰⁰ Naar de kern: de leerlingen en hun leerkracht. Rapport van de (Vlaamse)Commissie Beter Onderwijs Oktober 2021 Er wordt gepleit om de proeftijd te verlengen tot 3 jaar. Zie pag. 86.

¹⁰¹ Voorbeeld van dure cursus: www.kempel.nl/nascholing/registeropleiding-vakspecialist-muziek/

¹⁰² www.vosabb.nl/wp-content/uploads/2015/06/Naar-school-in-Vlaanderen.pdf

www.statistiekvlaanderen.be/nl/leerling-leerkracht-ratio;

E. Klaster, B&A, 'Beleefde bureaucratie en professionaliteit onder leraren' (2012). Zie hierover de brief aan de Tweede Kamer dd 6 juli 2012. Kamerstuk 33000-VIII nr. 216. Hierin wordt aandacht besteed aan de taakbelasting van Vlaamse, Nederlandse en Finse leraren. Werkdruk in het onderwijs vergeleken en verklaard in Nederland en België Scriptie E.K. Dierx Erasmus Universiteit. (2015). Werkbeleving Nederlandse leraren in internationaal perspectief: <https://talisis2018.nl/files/Infographic%20TALIS%202018%20deel%20II.pdf>

¹⁰³ www.hln.be/onderwijs/vlaamse-leerkrachten-trekken-steeds-vaker-naar-nederland~a57ad0e7/

Het is in Vlaanderen een complexe aangelegenheid is door te groeien naar een vast dienstverband De rechtspositie van onderwijspersoneel in d3e Vlaamse Gemeenschap: complexe en troebele verhoudingen. Alexander de Becker (pag. 279) www.caop.nl/app/uploads/2019/05/OenA-2018-47-Onderwijs-aan-het-werk.pdf

¹⁰⁴ Trendrapportage Arbeidsmarkt Leraren po, vo en mbo 2020 (8 december 2020); Vlaams Onderwijs in Cijfers 2019-2020 <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/42107>

¹⁰⁵ Zie: Het Belang van Limburg: www.hbvl.be, vrijdag 21 mei 2021 – B; www.demorgen.be/nieuws/weyts-wil-leerkrachten-al-na-1-jaar-vast-benoemen~bd502070/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F

¹⁰⁶ www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/b8512c5d-1551-4862-99a4-6632281e98bb/nieuwe-leraren-haken-af-door-uitblijven-vaste-contracten

Naar de kern: de leerlingen en hun leerkracht. Rapport van de (Vlaamse) Commissie Beter Onderwijs Oktober 2021 Er wordt gepleit om de proeftijd te verlengen tot 3 jaar. Zie pag. 88

¹⁰⁷ Gelukkig zijn er de Grensinformatiepunten, de diensten grensarbeid vakbonden, het Bureau voor Belgische Zaken, de Benelux voorlichtingsfolders

¹⁰⁸ https://medialibrary.uantwerpen.be/files/99824/242a9d73-f944-4e59-8c63-370a36079872.pdf?_ga=2.196323372.1645296930.1631813802-53549984.1631813802

¹⁰⁹ www.studietoelagen.be/nationaliteit-belg-of-gelijkgesteld

¹¹⁰ <https://studietoelagen.be>; <https://duo.nl/particulier/studiefinanciering/>

¹¹¹ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0032988/2020-11-25>;
www.folia.nl/actueel/146492/internationale-studenten-in-problemen-door-strengere-criteria-duo

¹¹² www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-5-2002-3269-ASW_NL.html?redirect#def2

¹¹³ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2021-35685.html>; <https://edudex.nl/stap-voor-individuele-burgers/>;
www.hoewerktnederland.nl/werknemen/leren-en-ontwikkelen

¹¹⁴ <https://beslissingenvlaamse-regering.vlaanderen.be/document-view/529da9c6-dec1-11e9-aa72-0242c0a80002>

www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-7-2010-0876-ASW_NL.html; <https://edudex.nl/stap-voor-individuele-burgers/>

¹¹⁵ www.limburgleert.nl/opleidingen

¹¹⁶ www.stapvooropleiders.nl; www.vlaanderen.be/opleidingsdatabank

¹¹⁷ www.ou.nl/web/vlaanderen/studiekosten

¹¹⁸ <https://vlaamsparlement.tv/vlaanderen-en-nederland-bundelen-krachten-tegen-lerarentekort/>;
Rapport 'Lerarentekort aanpakken via werving in buurlanden? Wervingsmogelijkheden in Duitsland en Vlaanderen voor Nederlandse scholen in het voortgezet onderwijs' is geschreven door het team Onderzoek van het CAOP in opdracht van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (2011)

¹¹⁹ Geraadpleegd 16.12.2021: www.werk.nl/werkzoekenden/vacatures/; www.vdab.be/jobs

¹²⁰ <https://vidar.nl/partners/servicepunt-grensoverschrijdende-arbeidsbemiddeling-sga>
<https://euresscheldemond.info/hoevind-ik-jobs>

¹²¹ <https://jobinzicht.eu/>; <https://grensmatch.com/nl>

¹²² www.lesgeveninzeeland.nl/vlaamse-professional; www.leraar24.nl/2624850/als-vlaamse-leraar-voor-een-zeeuwse-klas/
www.pzc.nl/zeeuws-nieuws/beste-leraar-van-zeeland-gorik-hageman-wordt-onderwijsambassadeur-hier-zijn-de-banen-je-bent-welkom~af077ff4/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F;
www.vosabb.nl/wp-content/uploads/2013/11/School-nr-6-2013.pdf#page=30

¹²³ www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20210521_93828227;

¹²⁴ www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1485494/verslag/1490887

¹²⁵ <https://arbeidsmarktplatformpo.nl/nieuws/handreiking-2021-hoe-vind-je-leraren-in-vlaanderen>

¹²⁶ <https://nos.nl/artikel/544614-antwerpen-werft-nederlandse-leraar>; www.trouw.nl/nieuws/een-nederlandse-juf-durft-veel-meer-dan-een-vlaamse~b68196f4/

¹²⁷ <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijspersoneel/van-basis-tot-volwassenenonderwijs/werken-in-het-vlaams-onderwijs-als-je-in-nederland-woont>

¹²⁸ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/vraag-en-antwoord/leerplicht-kind-niet-naar-school;
www.lereninzeeland.nl/rbl/vestigingen/rbl-zeeuws-vlaanderen/vrijstelling-onderwijs-buitenland
<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/leerplicht/leerplicht-voor-vlaamse-kinderen-in-het-buitenland>
www.vsvkompas.nl/resultatenoverzicht/kijk-en-vergelijk/?displayMode=map&icode=i1495.49525&qlistcat_id=41725#!/Leerplichttelling-2020-Vrijstellingen-5C-2019-2020-naar-Gemeenten: www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/kamerstukken/2021/02/24/bijlage-i-verzuimcijfers

¹²⁹ www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=P-2002-3269&language=NL,
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20152016-1097.html>

¹³⁰ www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi3akixfg8zf
www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2003-2534+0+DOC+XML+V0//NL&language=NL

¹³¹ www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9

¹³² www.1limburg.nl/grenskinderen-geen-recht-op-jeugdzorg-meer-nederland
<https://jeugdzorgklachten.wordpress.com/2014/08/23/nederlanders-vluchten-voor-jeugdzorg/>

¹³³ Een Belg, die in Nederland gaat werken in een 'echte' grenswerker. Een naar Vlaanderen verhuisde Nederlander, die in Nederland blijft werken is een 'onechte' grenswerker. Een Nederlander, die in België gaat werken in een 'echte' grenswerker. Een naar Nederland verhuisde Belg, die in Vlaanderen blijft werken is een 'onechte' grenswerker

¹³⁴ <https://11.nl/middelbare-scholen-in-limburg-azen-op-belgische-leerlingen-2497>

¹³⁵ www.wereldschool.nl/onderwijs-in-belgie/; www.limburger.nl/cnt/dmf20190901_00120845;
www.cnvo.nl/fileadmin/user_upload/PDF/Schooljournaal_pdfs/SJ04_34-35.pdf www.vosabb.nl/wp-content/uploads/2015/06/Naar-school-in-Vlaanderen.pdf

www.bd.nl/brabant/scholen-in-belgie-populair-bij-ouders-in-west-brabant-op-de-gang-moet-je-stil-zijn~a9c0806d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

www.guusbeenhakker.com/guus/schoolkeuze-de-kracht-van-belgie/

¹³⁶ Onderzoek naar schoolkeuzemotieven. Nederlandse leerlingen in het onderwijs in België. Maaïke van de Watering. Masterscriptie Radboud Universiteit (2016)

¹³⁷ De groepsgrootte in Vlaams primair onderwijs resp. secundair is 80% resp. 50% van Nederlandse groepsgrootte. www.statistiekvlaanderen.be/nl/leerling-leerkracht-ratio-0

¹³⁸ www.trouw.nl/nieuws/naar-school-over-de-grens-laait-je-hotpants-thuis~b6656ac1/

¹³⁹ www.zoutmagazine.eu/koester-het-muziekonderwijs/; www.1limburg.nl/wegbezuinigd-muziekonderwijs-leidt-tot-dun-artiestenaanbod; www.1limburg.nl/muziekschool-sittard-geleen-stopt-personeel-ontslagen; https://www.limburger.nl/cnt/dmf20211108_95395532

¹⁴⁰ Eén massaschool in Maastricht? Dan maar naar België! www.deras.nl/veldeke64/nrc.next_20170908_1_08_3.pdf
www.nvrr.nl/rekenkamerrapport/4000/lvo-deelonderzoek-ii-rapportage-monopoliepositie-en-onderwijskwaliteit/ Zie pag. 20. ICS onderzoek 2018

¹⁴¹ <https://nos.nl/l/2198867>

¹⁴² www.limburger.nl/cnt/dmf20190901_00120845

¹⁴³ www.tubantia.nl/gezin/gratis-kinderopvang-zeeuws-vlaanderen-doet-het-gewoon-en-wacht-niet-op-den-haag~a7928d7b/

¹⁴⁴ www.ad.nl/gezin/gratis-kinderopvang-zeeuws-vlaanderen-doet-het-gewoon-en-wacht-niet-op-den-haag~a7928d7b/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.bing.com%2F

¹⁴⁵ www.tubantia.nl/gezin/gratis-kinderopvang-zeeuws-vlaanderen-doet-het-gewoon-en-wacht-niet-op-den-haag~a7928d7b/. Regio Deal Zeeuws-Vlaanderen 'Zeeuwen zelf aan zet'. Staatscourant 2021 nr. 86 d.d. 13 januari 2021

¹⁴⁶ <https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Sluis&id=7f90bc9f-3555-4a02-ba50-dcdf34d47639>

¹⁴⁷ Zie: Regio Deal Zeeuws-Vlaanderen 'Zeeuwen zelf aan zet'. Staatscourant 2021 nr. 86 13 januari 2021
www.kindinzeeuwsvlaanderen.nl/startgroepen

¹⁴⁸ www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1577842/verslag/1581949

¹⁴⁹ Voorlichtingsavond Studeren in de Euregio 12 maart 2020. Deelnemende scholen: Stella Maris College, Porta Mosana College, Sint Maartenscollege, Bernard Lievegoedschool, SGS Sophianum, Bonnefantencollege.

¹⁵⁰ www.hbvl.be/cnt/dmf20181022_03862220

¹⁵¹ www.syntra-limburg.be/opleidingskrant; www.syntra-business.be/nl/artikel/syntra-business-road

¹⁵² www.syntra-business.be/nl/artikel/kruisbestuiving-over-de-grens

¹⁵³ www.uantwerpen.be/nl/studeren/internationaal/internationale-studenten/studenten-uit-nederland/;
www.kuleuven.be/toekomstigestudenten/nederland/studiekosten-studiefinanciering-voor-studenten-uit-nederland;
www.vub.be/nederlanders#start; www.ugent.be/prospect/nl/nederlandsestudent; www.thomasmore.be/expect-more-orange;
www.pxl.be/Pub/Toekomstige-studenten/Toekomstige-studenten-Studie-kiezen/Studenten-uit-Nederland.html?highlight=nederlandse; www.ap.be/artikel/6-redenen-om-als-nederlander-in-belgie-te-studeren;
www.observantonline.nl/Home/Artikelen/id/49262/antwerpse-journalistenopleiding-wil-nederlanders-trekken

¹⁵⁴ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1734872>

¹⁵⁵ Zie voetnoot 154

¹⁵⁶ www.hbvl.be/cnt/dmf20191016_04666353

¹⁵⁷ www.ou.nl/en/web/vlaanderen/-/studiekosten; <https://vno-ncw.nl/forum/internationalisering-onderwijs-de-fabels-en-de-feiten>

¹⁵⁸ www.knmt.nl/voor-patienten/het-beroep-tandarts/tandheelkunde-studeren-in-het-buitenland/tandheelkunde-studeren

¹⁵⁹ www.geneeskundeinbelgie.be

¹⁶⁰ <https://manelvannieuwland.com/2020/04/01/ik-vind-bijna-alles-positief-aan-het-vlaamse-onderwijs/>;
<https://weblog.wur.nl/studiekeuzekind/studeren-in-belgie-goedkoop-of-duurkoop/>
<https://blog3.han.nl/jointheworld/nrc-nederlandse-studenten-in-vlaanderen-verslikken-zich-in-cultuurverschillen/>;
www.folia.nl/actueel/111159/vlaanderen-is-de-vluchtheuvel-voor-nederlandse-studenten;
<https://woordvogel.wordpress.com/2013/07/11/als-nederlander-studeren-in-belgie-deel-1-waarom/> ; www.ap.be/artikel/6-redenen-om-als-nederlander-in-belgie-te-studeren;

¹⁶¹ www.nuffic.nl/en/subjects/facts-and-figures/fields-of-study Select: Belgium

¹⁶² <https://fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-Opleidingscentrum-Speciale-Onderwijszorg/Studiedagen-Master-Educational-Needs-Wetteren.htm>; <https://pedrodebruyckere.blog/2018/08/19/het-zat-er-aan-te-komen-2de-professionele-educatieve-master-in-vlaanderen-wat-in-feite-niet-mag/>

¹⁶³ www.demorgen.be/nieuws/nieuw-in-vlaanderen-haal-je-master-aan-de-hogeschool~b3177ff8/

¹⁶⁴ <https://bron.fontys.nl/belgen-bij-fontys-2-in-nederland-is-het-minder-streng/>;
<https://bron.fontys.nl/belgen-bij-fontys-4-verschil-is-groter-dan-gedacht/>;
<https://bron.fontys.nl/belgen-bij-fontys-5-belgen-zijn-volgzamer/>;
<https://bron.fontys.nl/belgen-bij-fontys-veel-dooddoeners-kloppen/>

¹⁶⁵ www.cursor.tue.nl/achtergrond/week-3-22/over-spraakverwarring-en-cultuurverschillen/

¹⁶⁶ <https://community.ns.nl/abonnementen-2/studentenreisproduct-en-belgische-student-24722>;
<https://radar.avrotros.nl/forum/openbaar-vervoer-taxi-f41/hoge-treinkosten-voor-buitenlandse-student-t191242.html>
www.folia.nl/actueel/146492/internationale-studenten-in-problemen-door-strengere-criteria-duo
<https://getfunded.nl/campagne/2820-belgische-student-in-nederland>

¹⁶⁷ <https://toelatingsexamenartstandarts.be/toelatingsexamen-arts-tandarts>; www.studiekeuze123.nl/selectie/numerus-fixus; www.tudelft.nl/onderwijs/opleidingen/bachelors/nb/bsc-nanobiology/toelatingseisen/numerus-fixus

¹⁶⁸ www.maastrichtuniversity.nl/nl/file/57082/download?token=rkcxzApu

¹⁶⁹ Bressol e.a. tegen Regering van de Franse Gemeenschap C-73/08. Zijn er nog grenzen aan gelijkheid? De spanning tussen gelijke behandeling van Unieburgers versus de bevoegdheidsverdeling tussen Unie en lidstaten. Mr. H. Van Eijken. NtEr juli 2010 (nr. 6)

¹⁷⁰ <https://nos.nl/artikel/2304778-vlaanderen-wil-nederlandse-studenten-weren-geen-meerwaarde>; <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1762807>; www.scienceguide.nl/2021/08/vlaanderen-gaat-nederlandse-studenten-diergeneeskunde-weren/

¹⁷¹ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1736316>

¹⁷² www.svb.nl/nl/kinderbijslag; www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/nl/toeslagen/toeslagen; www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/nl/toeslagen/toeslagen

¹⁷³ www.groeipakket.be/bedragen; <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/ouders/kosten-en-schooltoelagen/wat-kost-naar-school-gaan>; https://financien.belgium.be/nl/particulieren/gezin/personen_ten_laste/kinderen

¹⁷⁴ www.svb.nl/nl/bbz-bdz/brochures/grensgangers-belgie

¹⁷⁵ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-student-fee-and-support-systems-european-higher-education-202021_en

¹⁷⁶ <https://duo.nl/particulier/studiefinanciering/lenen.jsp>; www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/41/studenten-lenen-vaker-en-meer; www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/rapporten/2021/06/15/monitor-beleidsmaatregelen-hoger-onderwijs-2020-2021

¹⁷⁷ <https://centenvoorstudenten.be/info/studietoelagen/financiele-voorwaarden/>; <https://centenvoorstudenten.be/info/belastingen/belastingverminderingvoorouders/>; www.uantwerpen.be/nl/studeren/inschrijven/bereid-je-voor/studiegeld/studiegelden-2021-2022/

¹⁷⁸ www.belgianrail.be/nl/vervoersbewijzen/treinkaarten/Student%20Abonnement.aspx

¹⁷⁹ www.slimmeцентenvoorstudenten.nl/tweede-studie-te-duur-of-niet/

¹⁸⁰ <https://docs.vlaamsparlement.be/website/htm-vrg/429257.html>

¹⁸¹ www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/vragen-en-interpellaties/666311; https://docs.vlaamsparlement.be/docs/handelingen_commissies/2011-2012/c0m226ond23-10052012.pdf

¹⁸² <http://dzjoef.be/te-veel-nederlanders-aan-vlaamse-universiteiten/>; www.standaard.be/cnt/DMF20141127_01400735; www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1010877/verslag/1015968

¹⁸³ www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1065924/verslag/1074692; www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/vragen-en-interpellaties/1253837

¹⁸⁴ www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1485494/verslag/1490887

¹⁸⁵ www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/instroom-buitenlandse-studenten-kost-overheid-100-miljoen~bf4dfdf5/

¹⁸⁶ https://issuu.com/transfer_nuffic/docs/110406_nuf_transfer7_web_def

¹⁸⁷ www.delta.tudelft.nl/article/nederland-klaagt-niet-meer-over-kosten-buitenlandse-studenten

¹⁸⁸ <https://punt.avans.nl/2016/11/nederland-verdiert-15-miljard-euro-aan-buitenlandse-studenten/>

¹⁸⁹ www.cpb.nl/de-economische-effecten-van-internationalisering-het-hoger-onderwijs-en-mbo-0

¹⁹⁰ www.scienceguide.nl/2018/08/universiteiten-verdieneen-veel-aan-internationale-studenten/

¹⁹¹ <https://vno-ncw.nl/forum/internationalisering-onderwijs-de-fabels-en-de-feiten>; www.vno-ncw.nl/forum/verdieneen-aan-buitenlandse-student

¹⁹² Deze regels zijn opgenomen in EU- Vo 987/2009: titel IV resp. EU-Vo 883/2004: art. 65, lid 6 t/m 8

¹⁹³ De wederzijdse onderwijsparticipatie van leerlingen/studenten in Nederland en Vlaanderen», schooljaar 2006/2007, zevende publicatie. <https://adoc.pub/de-wederzijdse-onderwijsparticipatie-leerlingen-en-studenten.html>

¹⁹⁴ Er werden in Nederland 23.660 Belgische pensioenen uitbetaald (2021). In België ontvingen 64.411 inwoners een Nederlandse AOW (2021). Aanvullend daarop ontvingen deze AOW-gerechtigden vaak een Nederlandse bedrijfs(tak)-pensioen.

¹⁹⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Hollandse_rekenkunde

¹⁹⁶ Nederlandse grensleerlingen: 4.745, Nederlandse grensstudenten: 7.780, Nederlandse grenscursisten: circa 1.000. Totaal: 12. 552. Vlaamse grensleerlingen (incl. NOB): 2.020, Vlaamse grensstudenten (excl. OU): 3.080, Vlaamse grens cursisten: nihil. Totaal: 5.100.

¹⁹⁷ 'Ik zou gelukkiger sterven als Zuidelijke Nederlander dan als Belg': www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20210720_98168497

¹⁹⁸ www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2017/12/van-engelshoven-dieseltje-op-onderwijs-566794/

¹⁹⁹ www.ewmagazine.nl/opinie/opinie/2021/07/waarom-nederland-en-vlaanderen-moeten-worden-herenigd-837248

²⁰⁰ www.standaard.be/cnt/dmf20130924_00758209

²⁰¹ www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-internationalisering-hoger-onderwijs-is-een-blijvertje-deal-with-it~b08ab4df/

²⁰² Brief van staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, drs. R.W. Knops aan Tweede Kamer d.d. 16 december 2021. Nader advies over bestuurlijke organisatie van de grensoverschrijdende samenwerking. Kenmerk 021-0000643464; www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Z23774&did=2021D50437

²⁰³ Er zijn lichtpunten. Robbert Dijkgraaf is eredoctor aan VUB Brussel: <https://press.vub.ac.be/eredoctoraat-voor-natuurkundige-robbert-dijkgraaf>; Dennis Wiersma diende een motie in om samen met Vlaanderen de Nederlandse taal in het buitenland te stimuleren: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35570-VIII-59.html>